

**Nous entorns de creació i intervenció:
Informe-diagnòstic de les arts escèniques aplicades**

Jordi Baltà i Eva Garcia

Per a l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades, Institut del Teatre

Gener 2016

Índex

1.Introducció: context de l'estudi	3
1.1. Objectius	3
1.2. L'objecte d'estudi i la terminologia	4
1.3. Metodologia	6
2. Arts escèniques aplicades: marc conceptual	12
2.1. El perquè de l'atenció a les arts escèniques aplicades	13
2.2. Aproximacions a una definició d'"arts escèniques aplicades"	17
2.3. Criteris de qualitat	20
3. Diagnòstic	22
3.1. Formació	22
3.2. Desenvolupament professional	28
3.3. Creació i producció	31
3.4. Difusió	35
3.5. Treball en xarxa	38
3.6. Polítiques públiques	43
3.7. Generació i transferència de coneixement	49
4. Conclusions i recomanacions	53
4.1. Constatacions i orientacions generals	53
4.2. Observacions específiques	56
4.3. Recomanacions	57
Bibliografia	63
Sobre els autors	65
Annex 1: Institucions i persones que han fet aportacions en el transcurs de l'estudi	66
Annex 2: Màsters i postgraus relacionats amb les arts escèniques aplicades	69
Annex 3: Orientació de les entrevistes realitzades per a l'elaboració del diagnòstic	71

1. Introducció: context de l'estudi

L'Institut del Teatre, en col·laboració amb L'Auditori, el British Council, ConArte Internacional, la Fira Internacional de Teatre Integratiu (FITI), el Mercat de les Flors, el Teatre Lliure, el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) i el Teatre Nacional de Catalunya (TNC), va impulsar l'any 2014 la creació d'un Observatori de les Arts Escèniques Aplicades, amb especial atenció als àmbits de la comunitat, l'educació i la salut.

L'objectiu general de l'Observatori és reunir, sistematitzar, desenvolupar i difondre el coneixement disponible, a Catalunya i a nivell internacional, en relació amb l'aplicació de les arts escèniques en els camps de l'acció comunitària, l'educació i la salut, a més de contribuir a l'articulació de les entitats, institucions i persones que treballen en aquests àmbits.

Entre els objectius específics de la iniciativa hi ha contribuir a la definició d'un marc conceptual per al treball amb vocació social des de les arts escèniques aplicades, mitjançant l'elaboració de criteris de qualitat, indicadors i metodologies per al foment del coneixement en aquests àmbits. Això ha de servir, entre d'altres, per a dissenyar recursos d'informació i formació i per ampliar les oportunitats professionals per als graduats i graduades de l'Institut del Teatre i altres persones interessades, mitjançant una millor definició de perfils professionals i d'itineraris formatius i laborals. Així, l'Observatori preveu intervenir en diversos eixos de treball: recerca, formació, difusió, foment de xarxes i, mitjançant el seu web, la informació especialitzada.¹

En aquest marc, el present informe de diagnòstic sobre la situació de les arts escèniques aplicades a Catalunya neix d'un encàrrec realitzat per l'Institut del Teatre el març de 2015, amb la voluntat d'ajudar a orientar les activitats futures de l'Observatori.

1.1. Objectius

Els objectius d'aquest informe són els següents:

- Definir les característiques i analitzar la situació actual de les entitats i institucions que treballen en l'àmbit de les arts escèniques aplicades a la comunitat, l'educació i la salut, mitjançant un estudi de diagnòstic centrat a Catalunya però que prengui en consideració tendències i algunes referències significatives observades a la resta de l'Estat i a nivell internacional.
- Formular recomanacions a l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades i a l'Institut del Teatre, per tal que aquest pugui prosseguir el seu treball i pugui definir un programa de treball a mig termini (4 anys).

---

¹ Per a més informació, visiteu el web de l'Observatori: <http://oaea.institutdelteatre.cat/>

En aquest sentit, l'informe vol, en primer lloc, ajudar a definir millor el marc conceptual de les "arts escèniques aplicades", atesa la relativa novetat i especificitat contextual del terme, i analitzar-ne la situació en aquells àmbits més rellevants des de la perspectiva de l'Observatori i l'Institut del Teatre (formació; desenvolupament professional; creació; difusió; treball en xarxa; polítiques públiques; generació i transferència del coneixement) i, en segon lloc, proposar mesures que puguin orientar el treball de l'Observatori i l'Institut a mig termini.

L'informe no ha buscat recollir les millors pràctiques existents ni centrar-se en una anàlisi d'estudis de cas, sinó principalment analitzar la situació actual del sector i les tendències i potencialitats que hi existeixen, mitjançant un procés que ha comportat, entre d'altres, la interlocució amb diversos agents. L'origen de l'encàrrec també ha fet que s'hagi parat una atenció prioritària als àmbits de la formació i el desenvolupament professional i que s'hagi adoptat la terminologia d'"arts escèniques aplicades" assumida per l'Observatori.

1.2. L'objecte d'estudi i la terminologia

L'informe parla d'"arts escèniques" en general però se centra principalment en el teatre i la dansa, encara que de manera puntual s'han abordat qüestions relacionades amb altres disciplines escèniques, com el circ, o que hi tenen molts punts en comú, com la música. El fet de centrar-se principalment en el teatre i la dansa es deu, d'una banda, als recursos i el temps disponibles, que obligaven a concentrar l'atenció en un objecte d'estudi més concret; i, de l'altra, al fet que l'encàrrec provenia de l'Institut del Teatre i que havia de parat atenció als processos de formació i desenvolupament professional.

L'atenció a l'àmbit de les "arts escèniques aplicades" (un terme utilitzat per l'Observatori però que, almenys fins recentment, no era d'ús comú a Catalunya ni a l'Estat) i la seva vinculació simultània amb accions dels àmbits de la cultura, l'educació, la salut i l'acció comunitària també comporta un esforç de definició clara de l'objecte d'estudi. Alhora fa necessari combinar diverses definicions, ja que cal emprar bibliografia i aportacions provinents de diverses disciplines i sectors i que fan servir aproximacions diferents. A l'hora de recollir dades de finançament provinents de les administracions públiques, per exemple, ha calgut combinar definicions i formes de classificació diverses ("inclusió social", "projectes per a públics familiars", "creació de públics", "cohesió social", "educació i cultura", etc.).

La diversitat de marcs conceptuals i institucionals de referència també fa que, fins ara, existeixin poques fonts bibliogràfiques i marcs d'estudi que incorporin les arts escèniques aplicades en el seu conjunt, un fet que alhora comporta l'absència de dades estadístiques i altres registres similars per a aquest àmbit. Per aquest motiu, així com per la mateixa naturalesa de l'àmbit que és objecte d'aquest informe, el diagnòstic té una orientació sobretot qualitativa, centrada en l'observació de tendències, fortaleces i debilitats i la formulació de recomanacions. A mig termini, el treball de l'Observatori, a través d'eines ja creades com el banc de dades d'entitats i projectes d'arts escèniques aplicades i d'altres que es puguin establir

en el futur, pot contribuir a millorar l'existència d'informació quantitativa i qualitativa sobre la realitat del sector.

En relació amb la terminologia i l'objecte d'estudi, també és bo recordar que al nostre país la recerca acadèmica en arts escèniques no ha estat vinculada tradicionalment a les escoles de formació de professionals sinó a la universitat. Els primers estudis de tercer cicle específics d'arts escèniques es van establir en els departaments de filologia de les universitats, i per aquest motiu els acadèmics especialistes en arts escèniques no ho eren tant en termes de metodologies i processos com en literatura o teoria dramàtica. Així doncs, els primers treballs de recerca que han relacionat les arts escèniques amb l'impacte comunitari i/o social han vingut de professionals de les ciències socials i l'educació i amb mirades pròpies d'aquests entorns, més que no del creador que observa com el procés incideix en el context social o comunitari.

No ha estat fins els últims anys que han començat a presentar-se tesis doctorals i treballs de recerca fets per professionals de l'escena. Els canvis que s'estan vivint actualment, que vinculen les escoles d'art dramàtic i dansa amb la universitat i els estudis de tercer grau, així com la implementació de màsters a les escoles d'art dramàtic, possiblement facilitin que d'aquí a uns anys aquesta situació es modifiqui i hi hagi al nostre país estudis específics que vinculin les arts escèniques amb els contextos socials.

Cal esmentar també l'existència de processos de divulgació i recerca al voltant de la creativitat i les seves metodologies des dels àmbits de la salut i l'educació, des de diverses universitats i fins i tot mitjançant la creació d'associacions de professionals o plataformes informals pròpies. Entre d'altres, es pot esmentar l'existència de l'Associació Professional Espanyola d'Artterapeutes (ATE), inspirada en l'European Consortium of Arts Therapies (Ecarte). A això hi han contribuït també la incorporació de continguts relacionats amb les arts i la creativitat en la formació universitària del professorat, la creació de postgraus i màsters que faciliten el reconeixement de la pràctica professional i el desenvolupament d'estudis i recerca.

Ja sigui per la no-vinculació de les escoles d'art dramàtic, dansa i música amb la universitat, ja sigui per l'escassa tradició de recerca sobre arts escèniques aplicades al nostre país, es detecta una manca de reflexions provinents de professionals de les arts escèniques i la seva relació amb la comunitat, la salut o l'educació. La diversitat d'àmbits d'estudi que s'han aproximat a les arts escèniques aplicades també explica que hi convisquin diverses terminologies i maneres d'entendre aquesta realitat. Per aquest motiu, des de la pràctica professional és habitual combinar mirades i, de manera creixent, s'hi valora la interdisciplinarietat en l'anàlisi del context i el disseny de metodologies.

El món de les arts escèniques en general no s'ha aproximat tampoc de manera immediata a les pràctiques aplicades a la salut, l'educació o la comunitat. El procés ha estat progressiu i ha rebut una atenció més significativa en els darrers anys, tot parant atenció a projectes que ja comptaven amb una dècada de recorregut i una certa solidesa, i desenvolupant una reflexió des del mateix sector, possiblement influïda pel context de crisi, al voltant del paper social de

la cultura, la seva relació amb les comunitats i els contextos dels quals forma part, etc., com s'explicarà després.

Per últim, al llarg del document es fa referència a la participació de persones “diferents” en els projectes propis de les arts escèniques aplicades, i especialment aquells que incideixen en els àmbits de la salut i la comunitat. Per bé que algunes institucions, entitats i professionals prefereixin evitar les *etiquetes* a l'hora de referir-se als participants en els seus projectes, hi ha algunes iniciatives que es troben molt determinades per les limitacions o dificultats derivades de la consideració social i jurídica de les persones que hi participen. Així, en alguns casos al llarg de l'informe s'han utilitzat termes com “diversitat funcional”, “persones en risc d'exclusió” o “contextos desfavorits”, per tal d'afavorir una millor comprensió de la realitat analitzada però sense poder aprofundir, atesa la naturalesa de l'informe, en cadascun d'aquests contextos.

1.3. Metodologia

El procés d'elaboració de l'informe, iniciat l'abril de 2015, ha inclòs les fases següents:

1. Anàlisi bibliogràfica i conceptualització preliminar del sector i els criteris de qualitat. A partir de les converses mantingudes amb l'equip de l'Institut del Teatre, el diagnòstic es va iniciar amb una anàlisi de referències bibliogràfiques significatives, a Catalunya, l'Estat i a nivell internacional, que va permetre elaborar una definició de l'objecte d'anàlisi i una proposta de criteris de qualitat per als projectes que en formen part. Aquesta anàlisi inicial, que constitueix el capítol 2 de l'informe, ha estat revisada posteriorment, tot tenint en compte les observacions extretes del procés de recerca.

2. Recollida d'evidències escrites. En segon lloc, es van enviar cartes a entitats, institucions i professionals vinculats amb la formació (Escoles Oficials d'Art Dramàtic i Dansa de tot l'Estat), la difusió (equipaments i festivals de Catalunya), les administracions catalana, provincial i d'alguns municipis grans (incloent-hi tant els organismes responsables en matèria cultural com, en alguns casos, altres àmbits rellevants en matèria de salut, educació o afers socials) i persones graduades a l'Institut del Teatre. Les cartes enviades sol·licitaven informació relativa a la participació d'aquestes organitzacions i persones en projectes vinculats a les arts escèniques aplicades o, en el cas de les administracions públiques, el suport ofert a iniciatives d'aquest tipus. La informació obtinguda en aquest procés ha servit per il·lustrar tendències i exemples, presentats sobretot al capítol 3 de l'informe, i va permetre també identificar persones i institucions per a la fase d'entrevistes i “focus groups”.² El quadre 1 ofereix més detalls de la tipologia d'entitats, les qüestions plantejades i les respostes rebudes.

Quadre 1. Cartes: relació de institucions, continguts i respostes obtingudes

TIPUS	INSTITUCIONS CONTACTADES	QÜESTIONS PLANTEJADES	RESPOSTES REBUDES
-------	--------------------------	-----------------------	-------------------

²Per a més informació sobre les aportacions rebudes en aquesta fase, vegeu l'annex 1.

<p>Equipaments culturals i festivals d'arts escèniques</p>	<p>Enviat a 49 equipaments culturals i festivals d'arts escèniques de Catalunya. S'hi inclouen principalment equipaments en municipis de més de 50.000 habitants o en capitals de comarca de més de 15.000 habitants, així com diversos festivals d'arts escèniques de tota Catalunya.</p>	<p>Impuls de projectes relacionats amb l'educació, la salut o la comunitat des de la vostra institució: nombre de projectes, descripció breu, destinataris, etc.</p> <p>Nombre d'espectacles programats que tinguessin una relació directa amb aquests temes (interessa especialment veure si hi ha hagut una evolució en el nombre d'activitats d'aquesta naturalesa en temporades successives).</p> <p>Acords de col·laboració amb companyies o entitats que treballin en l'àmbit de l'educació, la salut o la comunitat, i evolució en els últims anys.</p>	<p>12</p>
<p>Administracions públiques que financen</p>	<p>Institut de Cultura del Ajuntament de Barcelona; Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona; Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural (OSIC, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya), Institut Català d'Empreses Culturals (ICEC, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya); Ajuntament de Girona; Ajuntament de Lleida; Ajuntament de Tarragona (Àrees Cultura); Departament de Benestar de la Diputació de Barcelona; Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya</p>	<p>S'han establert criteris de valoració de les sol·licituds de subvenció (o altres formes de suport) relacionats amb el valor social dels projectes (dimensió educativa, impacte comunitari o en la salut, implicació de col·lectius en risc d'exclusió, etc.)? Si és així, de quins criteris es tracta? Quan es van incorporar?</p> <p>Quina ha estat l'evolució en el suport a projectes d'aquesta naturalesa en els últims anys? Per exemple, nombre de projectes, volum dels ajuts concedits, etc.</p>	<p>7</p>
<p>Alumnes graduats de l'Institut del Teatre</p>	<p>Persones graduades a l'Institut del Teatre, en diverses promocions i especialitzats, d'acord amb els registres disponibles a la base de dades de l'Institut</p>	<p>Participació en activitats escèniques relacionades amb la inclusió social, el treball comunitari, l'educació, la salut o altres àmbits que hi tinguin una vinculació directa.</p>	<p>6</p>
<p>Escoles Oficials d'Art Dramàtic i Dansa a Catalunya</p>	<p>Centres oficials d'educació superior en teatre i dansa a tot l'Estat.</p>	<p>Existència al pla d'estudis d'alguna assignatura, acord de pràctiques o altres iniciatives que permetin</p>	<p>4</p>

<p>i a la resta de l'Estat</p>		<p>abordar la relació entre les arts escèniques i el seu valor social (dimensió educativa, impacte comunitari o en la salut, implicació de col·lectius en risc d'exclusió, etc.): descripció breu, nombre de participants (distingint professorat, alumnat, etc.), des de quan es duu a terme, etc.</p> <p>Altres projectes o acords impulsats pel centre que abordin les qüestions esmentades.</p> <p>Dades relatives a la participació dels estudiants o graduats/des del centre en projectes d'aquesta naturalesa.</p>	
<p>Centres de formació musical superior de referència³</p>	<p>Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC), Conservatori del Liceu i Conservatori de Barcelona (Direcció)</p>	<p>Existència al pla d'estudis d'alguna assignatura, acord de pràctiques o altres iniciatives que permetin abordar la relació entre la música i el seu valor social (dimensió educativa, impacte comunitari o en la salut, implicació de col·lectius en risc d'exclusió, etc.): descripció breu, nombre de participants (distingint professorat, alumnat, etc.), des de quan es duu a terme, etc.</p> <p>Altres projectes o acords impulsats pel centre que abordin les qüestions esmentades.</p> <p>Dades relatives a la participació dels estudiants o graduats/des del centre en projectes d'aquesta naturalesa.</p>	<p>3</p>

Font: Elaboració pròpia.

3. Realització d'entrevistes i "focus groups". Entre juny i juliol es van realitzar una dotzena d'entrevistes semiestructurades amb responsables d'entitats, equipaments, festivals, personal de l'Institut del Teatre i altres professionals significatius, d'acord amb la tipologia següent:

³ Malgrat que aquest estudi no aborda directament l'àmbit musical, s'ha volgut contactar alguns centres i professionals d'aquest sector, tenint en compte el grau de desenvolupament de la música comunitària i la percepció que l'experiència d'aquest àmbit podia aportar referents significatius.

- Programadors d'espais escènics.
- Responsables de formació i professorat de centres de formació en arts escèniques.
- Especialistes en música comunitària.
- Representants d'associacions de professionals del teatre i de la dansa.
- Representants de xarxes d'arts i intervenció social.

En la majoria dels casos les entrevistes es van dur a terme de manera individual, excepte en alguns casos en què es va optar per agrupar persones amb un perfil similar.

D'altra banda, al setembre van tenir lloc cinc reunions "focus group", que van permetre debatre amb entitats i professionals algunes de les qüestions transversals que incideixen en el sector i les propostes que es podrien formular per al treball futur de l'Observatori. Els participants d'aquestes trobades es van agrupar segons tipologia:

- Equipaments que programen activitats en l'àmbit de les arts escèniques, incloses les arts escèniques aplicades.
- Festivals que programen activitats en l'àmbit de les arts escèniques, incloses les arts escèniques aplicades.
- Entitats que duen a terme projectes sobre el terreny en aquests àmbits (atès el nombre elevat d'entitats d'aquest tipus, es van realitzar dues taules amb representants d'aquest àmbit).-
- Estudiants o graduats de l'Institut del Teatre.

Tant en el cas de les entrevistes com dels "focus groups", la selecció va tenir en compte la voluntat de comptar amb perspectives i disciplines diverses, la rellevància de l'experiència i les qüestions prioritàries del marc conceptual del projecte.⁴ En ocasions, factors com la disponibilitat de temps de l'equip responsable del projecte o de les persones invitades a participar-hi han impedit incorporar altres veus al procés de recerca.

Quadre 2. Dades relatives a la procedència de les persones convocades als "focus groups"

2a) Taula programadors I: espais permanents

Programadors catalans convocats	7
Província Barcelona	71%
Província Lleida	0%
Província Girona	29%
Província Tarragona	0%
Assistents	2 (28,57%)

Font: Elaboració pròpia.

⁴Per a més informació sobre les persones entrevistades i les que van participar als "focus groups", vegeu l'annex 1.

2b) Taula programadors II: festivals

Programadors catalans convocats	6
Província Barcelona	67%
Província Lleida	17%
Província Girona	17%
Província Tarragona	0%
Assistents	2 (33,3%)
Programadors de festivals de aare caràcter general	1
Programadors de festivals de caràcter específic	1

Font: Elaboració pròpia.

2c) Taula entitats I i II⁵

Entitats convocades	Comunitat	Salut	Educació	Altres	No registrada	Teatre	Dansa	Musica	Circ
15	6	4	6	1	5	6	3	5	1

Entitats assistents	Comunitat	Salut	Educació	Altres	No registrada	Teatre	Dansa	Musica	Circ
12	6	4	5	1	3	5	2	4	1

Font: Elaboració pròpia.

2d) Taula graduats/des Institut del Teatre

Convocats	Assistents
8	4

Font: Elaboració pròpia.

Orientació de les preguntes formulades en el marc de les entrevistes i focus groups

En funció de les competències i perfil professional de les persones entrevistades es van abordar uns o altres blocs de preguntes, amb una metodologia d'entrevistes semiestructurades. A l'annex 3 s'ha inclòs un breu esquema dels principals temes tractats.

4. Preparació de l'informe final. En base a l'anàlisi de les dades obtingudes en les fases anteriors, entre setembre i octubre l'equip responsable del projecte ha elaborat aquest informe, un esborrany del qual ha estat valorat prèviament amb personal de l'Institut del

⁵ Per a la convocatòria es van tenir en compte dades disponibles a l'OAEA i la valoració de l'equip responsable de l'informe, per tal de poder tenir accés a un ventall d'entitats experimentades i diverses quant a disciplines, aproximacions i tipus. La classificació que s'utilitza en aquesta taula correspon a l'autoclassificació realitzada per les entitats a l'hora de registrar-se al banc de dades de l'OAEA, que permet triar més d'una categoria entre "comunitat", "salut" i "educació". Alhora, hi ha entitats que descarten aquestes tres opcions i s'ubiquen a la categoria "altres". S'ha optat per no distingir la província de cada entitat atès que sovint, malgrat el lloc de registre, les entitats realitzen activitats en més d'una.

Teatre. L'informe serà presentat públicament en ocasió del II Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades: Comunitat i Salut, que tindrà lloc a Barcelona els dies 20 i 21 de novembre de 2015.

L'informe consta dels següents apartats:

1. Introducció: context de l'estudi.
2. Arts escèniques aplicades: marc conceptual. Aquest apartat defineix de manera més precisa l'objecte d'estudi i planteja diversos criteris de qualitat de les experiències pròpies de les arts escèniques aplicades.
3. Diagnòstic. Aquest apartat analitza successivament les fortaleses, debilitats i tendències generals en els àmbits següents:
  - Formació
  - Desenvolupament professional
  - Creació i producció
  - Difusió
  - Treball en xarxa
  - Polítiques públiques
  - Generació i transferència de coneixement
4. Conclusions i recomanacions, adreçades principalment a l'Institut del Teatre i a l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades.

Finalment, s'han inclòs un llistat de bibliografia utilitzada i de persones i entitats que han participat en el procés de recollida de la informació.

2. Arts escèniques aplicades: marc conceptual

L'objecte d'estudi d'aquest informe fa referència a les "arts escèniques aplicades" a la comunitat, l'educació i la salut, d'acord amb la terminologia emprada per l'Institut del Teatre a l'hora d'impulsar l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades. La noció d'"arts escèniques aplicades" utilitzada en aquest context parteix dels termes anglesos ("applied theatre", "applied drama", "applied dance") relatius a les aplicacions de les diverses arts escèniques en contextos no habituals vinculats a estratègies i programes de l'àmbit social (treball en presons, centres de salut, etc.). S'hi inclouen també, per altra banda, els projectes i iniciatives de creació escènica vinculats a persones no habituals als escenaris. D'aquesta manera, les arts escèniques aplicades contribueixen a destacar que altres discursos, cossos, expressions o processos de creació existeixen i són possibles, i que, de fet, aporten valor a la creació artística i a la comprensió de la cultura.

Per tal d'abordar la recerca, es fa necessari definir de manera tan precisa com sigui possible les pràctiques que s'inclouen en aquest terme. La definició ha de ser alhora concreta, per tal de facilitar l'anàlisi posterior tant en termes quantitius com qualitius i permetre visualitzar i consolidar un espai específic per a les arts escèniques aplicades que en faciliti el desenvolupament pràctic, i oberta, atès que es tracta d'un entorn dinàmic, en evolució i en el qual conviuen pràctiques diverses. En efecte, l'espai que avui ocupen les arts escèniques aplicades té trets comuns amb pràctiques que sovint han rebut altres denominacions, i amb les quals comparteix determinades característiques però que poden diferenciar-se'n en funció dels agents que hi participen, els objectius o els vincles institucionals.⁶

Entre les experiències que comparteixen elements amb les arts escèniques aplicades hi ha les iniciatives orientades a la creació i el desenvolupament de públics i els programes d'accessibilitat per a persones en risc d'exclusió social. En els últims anys, ha estat creixent l'atenció prestada per nombrosos equipaments culturals, i en ocasions també per les polítiques culturals, a la incorporació com a públic d'infants, joves, persones amb diversitat funcional o intel·lectual, etc., tot incorporant una dimensió educativa o social al treball de comunicació i d'atracció de públics. Aquesta vocació fa que existeixi un espai de confluència amb les pràctiques que conformen l'objecte d'estudi d'aquest informe. Amb tot, com s'explicarà tot seguit, les arts escèniques aplicades requereixen una implicació continuada per part de les persones protagonistes, que no es vinculen amb el projecte només en el moment

---

⁶Així, un estudi recent sobre les arts escèniques i la inclusió social a nivell de l'Estat espanyol apunta que *"En nuestro país, en torno al concepto de "artes escénicas y comunidad", encontramos una terminología muy diversa. No existe un consenso unánime, sino más bien un alto nivel de discrepancia que puede desviar, a veces, las discusiones. Se habla de personas diferentes, colectivos en riesgo de exclusión social, proyectos de inclusión, arte comunitario, mediación artística, arte aplicado, desarrollo cultural comunitario, proyectos artísticos sociales, proyectos de impacto social, arte para la transformación social..."*. A nivell internacional també conviuen diverses definicions. Vegeu Eva García, "Artes escénicas y comunidad", a *Abierto al público*, nº4 (2015), p. 53. Disponible a <http://issuu.com/redescena.net/docs/abiertoalpublico2015> [Vist 10/5/2015]

de la difusió escènica, sinó que intervenen prèviament en el procés creatiu. A més, les arts escèniques aplicades incorporen un component de transformació de la societat que tampoc no acostuma a ser present en els programes de desenvolupament de públics.

Així mateix, cal distingir les arts escèniques aplicades de disciplines com l'artteràpia, que ha estat definida com "*una professió assistencial que utilitza la creació artística com a eina per facilitar l'expressió i resolució d'emocions i conflictes emocionals o psicològics. L'artteràpia es practica en sessions individuals o en petits grups sota la conducció d'un artterapeuta. Per a treballar com a artterapeuta cal haver conclòs satisfactòriament un Màster universitari en artteràpia reconegut per l'Associació Professional Espanyola d'Artterapeutes (ATE)*".⁷ El consorci internacional d'universitats d'artteràpia Ecarte explica que aquest àmbit comprèn disciplines com la dansateràpia, la musicoteràpia o el teatreteràpia.⁸ El codi ètic de l'ATE destaca que "*en l'artteràpia, el procés de creació artística i els objectes resultants actuen com a intermediaris en la relació terapèutica.*" Aquest caràcter instrumental de la pràctica artística és un dels principals aspectes que diferencia l'artteràpia dels àmbits més propis de les arts escèniques aplicades, per bé que en ocasions, hi ha espais de confluència. En general, s'observen diferències en aspectes com ara l'objectiu, l'ús de l'art, la posició del professional i dels participants ("pacients") o el sentit de l'avaluació del procés, entre d'altres.

2.1. El perquè de l'atenció a les arts escèniques aplicades

L'atenció creixent que, tant a Catalunya com a nivell internacional, s'ha prestat a les aplicacions de les arts escèniques i, de manera més general, de les arts i la cultura, en entorns educatius, comunitaris o de salut, deriva: d'una banda, de la comprensió que l'accés i la participació en la vida cultural són drets humans i que, per tant, és responsabilitat dels agents públics i d'altres entitats i persones que treballen al sector cultural, prendre mesures per afavorir-hi l'accés de tothom; i, de l'altra, de la constatació dels resultats i impactes positius que la participació en projectes i activitats d'aquest tipus pot tenir en les persones que hi participen. Malgrat que el present informe no se centra en l'anàlisi dels efectes de les arts escèniques aplicades, a l'hora de definir el marc conceptual és convenient recordar les conclusions d'estudis realitzats anteriorment en aquest àmbit, que s'exposen a continuació.

a) Impactes en l'àmbit de la comunitat

L'any 1997, l'investigador francobritànic François Matarasso va publicar l'informe *Use or Ornament? The social impact of participation in the arts* considerat, encara avui, una referència molt significativa quant al reconeixement i l'anàlisi dels impactes socials de la participació cultural.⁹ L'informe distingia 50 possibles impactes concrets, en el

⁷Extret de www.arteterapia.org.es/ [Vist :10/9/2015]. Traducció pròpia.

⁸Vegeu www.ecarte.info [Vist: 10/9/2015]

⁹François Matarasso, *Use or Ornament? The social impact of participation in the arts* (Stroud: Comedia, 1997), disponible a <http://www.feisean.org/downloads/Use-or-Ornament.pdf> [Vist: 13/10/2015]

desenvolupament personal i col·lectiu, de la participació cultural, que es podrien resumir de la manera següent:

- **Desenvolupament personal:** increment de la confiança i l'autoestima, major implicació en activitats socials, exploració dels drets i les responsabilitats propis, desenvolupament d'aptituds, etc.
- **Cohesió social:** reducció de l'aïllament, desenvolupament de xarxes de contactes, promoció de la tolerància, contribució a la resolució de conflictes, foment de relacions intergeneracionals, etc.
- **Empoderament comunitari:** enfortiment de les capacitats organitzatives dels grups i col·lectius de veïns, foment de la reflexió i l'expressió d'idees sobre qüestions socials i polítiques, foment de la col·laboració dins la comunitat, etc.
- **Millora de la imatge i la identitat locals:** foment de l'orgull en les tradicions i la cultura locals, enfortiment del sentiment de pertinença, millora de la imatge dels grups més vulnerables, etc.
- **Imaginació i visió:** desenvolupament de la creativitat, reflexió al voltant de valors, significats i desitjos, creació de noves relacions i diàleg amb els agents públics, etc.
- **Salut i benestar:** millora del benestar personal, foment d'una atmosfera més relaxada als centres de salut, millora de la qualitat de vida de les persones amb problemes de salut, etc.

Malgrat que l'informe se centrava principalment en els impactes socials, en la pràctica s'hi percep la confluència d'efectes en àmbits que tenen a veure amb l'educació, la salut o la participació i consciència ciutadana. De fet, es pot considerar que els diversos àmbits als quals fan referència les arts escèniques aplicades tenen espais comuns en la pràctica, i que sovint comparteixen metodologies i perfils professionals.

En els darrers anys nombrosos estudis han analitzat el vincle entre la participació en activitats culturals i el desenvolupament personal i comunitari. Entre els informes publicats a Catalunya, l'estudi *Joves, creació i comunitat* de la Fundació Jaume Bofill l'any 2004 suggeria que les arts haurien d'esdevenir un eix central en el treball comunitari, per tal d'explorar en el si de cada projecte les possibilitats de les arts en la formació integral de les persones, la creació de llocs de treball, la participació activa en projectes, en centres culturals o associacions. I també ens referim a les seves possibilitats a l'hora d'afrontar nous reptes en el reconeixement de la pròpia identitat, la cohesió social o el desenvolupament de la creativitat individual i col·lectiva.¹⁰

Per la seva banda, un estudi elaborat per l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la UAB proposava el concepte de "retorn social", per tal de descriure diversos "àmbits

---

¹⁰ Carme Mayugo, Xavi Pérez i Marta Ricart (coords.), "Joves, creació i comunitat", *Finestra oberta*, nº41 (Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2004), p. 60, disponible a <http://www.fbofill.cat/sites/default/files/390.pdf> [Vist: 13/10/2015] En una línia similar, vegeu també Interarts, *Cultura per la inclusió social a Barcelona. Mapatge d'experiències 1.0* (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2011), disponible a http://www.bcn.cat/barcelonainclusiva/ca/2011/6/xarxa7_mapa.pdf [Vist: 6/11/2015]

transversals en què (...) les polítiques culturals públiques generen repercussions i beneficis a escala social per al conjunt de la població": identitat i valors col·lectius; capital social (inclusió, participació ciutadana i acció col·lectiva); reconeixement i gestió del conflicte; revaloració de les anomenades "classes no productives" (gent gran, persones en risc d'exclusió social, minories ètniques, etc.); i desenvolupament autònom i promoció de la creativitat de les persones".¹¹

b) Impactes en l'àmbit de l'educació

L'anàlisi dels efectes de la participació cultural i artística en contextos educatius ha rebut una atenció significativa en àmbits acadèmics i en alguns entorns institucionals en els últims anys, per bé que això no sempre hagi quedat reflectit en les polítiques relacionades amb l'educació formal. El Full de Ruta adoptat per la *I Conferència Mundial de la UNESCO sobre Educació Artística* (2006) recorda que l'educació artística respon al dret a l'educació i al dret a la participació cultural, contribueix al desenvolupament de les capacitats individuals, permet millorar la qualitat de l'educació (aprenentatge actiu, motivació de l'alumnat, compromís amb l'entorn cultural, etc.) i serveix per fomentar l'expressió de la diversitat cultural.¹²

L'any 2011, un grup d'entitats britàniques agrupades en la Cultural Learning Alliance van recollir els resultats de diversos estudis relacionats amb l'educació cultural i artística per tal de remarcar-ne la importància. Així, el document *The Case for Cultural Learning: Key Research Findings* destacava els següents impactes:

- **Efectes en altres àmbits de l'aprenentatge:** l'aprenentatge a través de l'art i la cultura contribueix a una millora dels resultats en totes les matèries: el teatre i la lectura milloren els resultats en llengua; la música contribueix a millores en matemàtiques, lectura i expressió oral i escrita, etc. Als EUA també s'ha observat com les escoles que integren les arts de manera transversal obtenen resultats en lectura i matemàtiques millors que els de les escoles similars que no ho fan.
- **Desenvolupament de capacitats i competències:** la participació en activitats artístiques de manera estructurada augmenta les capacitats cognitives dels infants.
- **Accés a l'educació superior:** els alumnes de famílies de renda baixa que participen en activitats artístiques a l'escola tenen tres vegades més possibilitats d'obtenir un títol universitari que no els que no ho fan.

¹¹Per bé que l'article se centri en les polítiques culturals públiques, es pot considerar que aquests mateixos efectes existeixen també en programes i projectes culturals impulsats per altres agents. Vegeu Joan Subirats, Nicolás Barbieri i Adriana Partal, "El retorn social de les polítiques culturals: de l'impacte social al valor públic", *Quaderns d'acció social i ciutadania*, n°10 (Barcelona: Departament d'Acció Social i Ciutadania, 2010), pp. 19-23, disponible a <http://benestar.gencat.cat/ca/detalls/Article/Numero-10-octubre-de-2010> [Vist: 13/10/2015]

¹²UNESCO, *Hoja de Ruta para la Educación Artística. Conferencia Mundial sobre la Educación Artística: construir capacidades creativas para el siglo XXI* (París: UNESCO, 2006), disponible a http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_es.pdf [Vist: 18/10/2015]

- **Accés al mercat de treball:** els alumnes que participen en activitats artístiques també tenen més probabilitats d'aconseguir feina i que aquesta sigui estable.
- **Participació cívica i política:** els alumnes de famílies de renda baixa que participen en activitats artístiques a l'escola també s'acostumen a implicar més en activitats de voluntariat i mostren una participació electoral més elevada.¹³

En un entorn més proper, Gemma Carbó i Lucina Jiménez també han observat com *“l'escola i els educadors, formals i no formals, poden trobar en els creadors i gestors culturals, en els espais i equipaments de les arts, les lletres i l'expressivitat, aquells continguts, temes i formes de pensament creatiu i lateral que [els] ajudin a reaccionar davant l'apatia, la desmotivació i la desil·lusió d'uns estudiants i d'un professorat que busquen recuperar la passió i el gust per descobrir, experimentar i gaudir de l'experiència estètica, artística, científica i intel·lectual que permet en definitiva la cultura.”*¹⁴

c) Impactes en l'àmbit de la salut

El vincle entre la participació en activitats culturals i artístiques i la salut també ha estat objecte d'alguns estudis en els darrers anys, especialment en el context anglosaxó. Entre les principals conclusions de la bibliografia disponible, cal esmentar els impactes següents:

- **Millors en salut i benestar:** un informe publicat a Escòcia l'any 2013, a partir d'una enquesta feta a gairebé 10.000 persones, mostra que les persones que participen en activitats culturals o esportives tenen millors nivells de salut i benestar que no les persones amb trets similars (edat, nivell d'ingressos, lloc de residència, nivell d'estudis, discapacitat, tabaquisme, etc.) però que no ho fan. Aquest vincle s'observa també per a cada forma artística analitzada de manera independent: per exemple, entre les persones que van al teatre hi ha un 25% més d'enquestats que es troben bé de salut que entre les que no hi van; i entre qui balla el percentatge de persones que es troben bé és un 62% superior al de qui no ho fa. Hi ha dades similars en relació amb l'assistència a biblioteques i museus i a les pràctiques lectores.¹⁵

¹³Cultural Learning Alliance, *The Case for Cultural Learning. Key Research Findings*(Londres: Cultural Learning Alliance, 2011), disponible a http://www.culturallearningalliance.org.uk/images/uploads/Key_Research_Findings.pdf [Vist: 18/10/2015]

¹⁴Lucina Jiménez i Gemma Carbó, “Educación, cultura y desarrollo”, a Alfons Martinell (coord.), *Cultura y desarrollo. Un compromiso para la libertad y el bienestar*(Madrid i Tres Cantos: Fundación Carolina i Siglo XXI, 2010), p. 223, traducció pròpia; disponible a http://www.catedraunesco.com/resources/uploads/culturaydesarrollo_amartinell.pdf [Vist: 18/10/2015]

¹⁵Clare Leadbetter i Niamh O'Connor, *Healthy Attendance? The Impact of Cultural Engagement and Sports Participation on Health and Satisfaction with Life in Scotland* (Edimburg: Scottish Government Social Research, 2013), disponible a <http://www.gov.scot/Resource/0043/00430649.pdf> [Vist: 18/10/2015]

- **Milliores en el benestar de les persones amb problemes de salut mental i amb malalties neurodegeneratives:** un informe publicat recentment pel Consell de les Arts d'Anglaterra, que recull resultats d'estudis previs fets en diversos països, assenyalant efectes positius en persones que pateixen depressions o ansietat, gràcies a les milliores en comunicació i autoestima que genera la participació artística; i en persones que pateixen la malaltia de Parkinson, a causa dels estímuls físics, emocionals, intel·lectuals i socials derivats de la participació en activitats artístiques. En alguns d'aquests casos, però, faltava aprofundir la recerca per poder determinar si es tractava d'impactes persistents i continuats o bé només d'efectes a curt termini.¹⁶
- **Salut i benestar de les persones grans:** el mateix recull de bibliografia especialitzada apunta l'existència d'estudis que mostren els efectes positius de la dansa en la salut i el benestar de la gent gran, i en aspectes concrets com ara la prevenció de caigudes, els reflexos, la cognició i la memòria. A més, la pràctica de danses tradicionals també té beneficis específics pel que fa a la cohesió i la memòria.¹⁷

Entre les iniciatives que han estudiat aquest àmbit a Catalunya cal destacar el manual *Art en contextos sanitaris*, elaborada pel col·lectiu Sinapsi en el marc del projecte Trans_Art_Laboratori. La publicació, que recull diversos estudis de cas, apunta també nombroses línies de convergència entre art i salut, en aspectes com ara el foment d'actituds participatives, el reconeixement de la persona com a subjecte, la voluntat de fomentar la relació amb el context o el rol mediador i de comunicació dels professionals implicats.¹⁸

2.2. Aproximacions a una definició d'"arts escèniques aplicades"

La recerca existent i les converses i consultes mantingudes des de l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades durant la preparació d'aquest informe, ofereixen orientacions per tal de definir millor el concepte que és objecte d'estudi. En aquest sentit, en el marc d'aquest informe definim les arts escèniques aplicades d'acord amb les coordenades següents:

- Les arts escèniques aplicades a la comunitat, l'educació i la salut són **processos de creació i, eventualment, de producció i de difusió en una o diverses arts escèniques** (teatre, dansa, música, circ, arts de carrer, etc., incloses les seves combinacions així com les aportacions d'altres àmbits artístics i culturals) en els quals participen persones amb formació o experiència professional o amateur en les arts escèniques juntament amb persones, col·lectius o grups definits per la seva vinculació amb una institució, entitat o procés de caire:

¹⁶ Arts Council England, *The Value of Arts and Culture to People and Society; an evidence review* (Londres: Arts Council England, 2014). Disponible a <http://www.artscouncil.org.uk/media/uploads/pdf/The-value-of-arts-and-culture-to-people-and-society-An-evidence-review-TWO.pdf> [Vist: 18/10/2015]

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Sinapsis, *Art en contextos sanitaris: Itineraris i eines per desenvolupar projectes col·laboratius* (Barcelona: Sinapsis / Trans_Art_Laboratori, 2009), disponible a <http://www.trans-artlaboratori.org/descarregues/Artencontextossanitaris.pdf> [Vist: 18/10/2015]

- a) **educatiu** (escoles, centres de formació continuada o per a adults, universitats, esplais, etc.);
- b) **de salut** (hospitals i altres centres d'atenció sanitària, grups o col·lectius que participen en processos vinculats a la salut, etc.); o
- c) **comunitari** (convivència en un mateix barri o districte, pertinença a un mateix grup d'edat –gent gran, gent jove, etc.–, convivència en un mateix equipament – com ara una presó o residència –, etc.), així com altres processos anàlegs o que combinin aquestes realitats.

De fet, és freqüent que els projectes d'aquest tipus combinin o interrelacionin objectius de diversa naturalesa (educativa i de comunitat, per exemple), amb independència del lloc o entorn en el qual es duguin a terme.

- Les persones que participen en processos de arts escèniques aplicades ho fan **de manera conscient i voluntària**, a través de projectes o processos de durada i naturalesa variable. Cal distingir-los de les pràctiques artístiques que es duen a terme de manera individual o a nivell domèstic.
- Les arts escèniques aplicades a la comunitat, l'educació i la salut presten atenció al valor de la **dimensió col·lectiva del procés creatiu**, el **reconeixement de la diversitat de les formes d'identificació** i de les expressions culturals, la **qualitat de la construcció compartida i l'intercanvi**, de manera que la naturalesa del procés i dels seus resultats és diferent del que derivaria d'una implicació individual o aïllada. Aquesta naturalesa col·lectiva comprèn, amb tot, processos a petita i a mitjana escala (és a dir, grups petits i mitjans), per tal d'adaptar-se a contextos de treball que també són molt diversos.
- Les arts escèniques aplicades contribueixen a **ampliar l'escenari o entorn en el qual tradicionalment s'han dut a terme les activitats de les arts escèniques**, i en transformen els rols i les relacions més habituals, en relació amb diversos aspectes:
  - a) les persones que creen i interpreten una obra (participació de col·lectius que tradicionalment no han intervingut en les arts escèniques o ho han fet exclusivament com a audiència o com a intèrprets de creacions fetes per altres);¹⁹
  - b) els entorns o escenaris on es desenvolupen els processos de creació, producció i/o distribució (anant més enllà dels equipaments culturals habituals, i passant a treballar en escoles, centres de joves, centres de salut, presons o espais públics, per exemple);
  - c) les temàtiques tractades (on sovint destaquen les temàtiques de caire social o polític, vinculades a la denúncia de la desigualtat, la visualització de col·lectius o discursos poc habituals o invisibilitats en el debat públic, la construcció de

---

¹⁹Vegeu, per exemple, la distinció entre “teatre *per a* una comunitat”, “teatre *amb* una comunitat” i “teatre *realitzat per* una comunitat” que han fet Tim Prentki i Sheila Preston; citat a Eva García (2015), pp. 52.

- narratives poc tractades en els discursos majoritaris o la “desconstrucció” dels estereotips i prejudicis preeminents en l’opinió pública);
- d) les estètiques que s’hi reflecteixen (llenguatges, formes i estils vinculats a la diversitat i la interculturalitat, noves formes expressives, exploració de llenguatges propis i escriptures col·lectives etc.); i
  - e) les finalitats que es persegueixen (desenvolupament personal i col·lectiu, objectius de caire educatiu, de salut o comunitat, visibilitat d’allò invisible, etc.; i sovint amb un rerefons explícit o implícit de transformació social i política).
- Les arts escèniques aplicades assumeixen la **diversitat com a element transversal en la interpretació de la realitat i la seva manera de treballar**, fet que condueix a ser **conscients de la multiplicitat de factors** que provoquen la inclusió i l’exclusió (renda, discapacitat, lloc d’origen, nivell educatiu, polítiques, etc.), que poden estar interrelacionats; integrar sensibilitat envers la diferència; una voluntat de promoure la igualtat i la col·laboració entre persones i col·lectius diversos; i **evitar qualsevol forma de discriminació i desigualtat** que pugui reforçar els desequilibris existents o generar noves formes d’exclusió.
  - En els processos de les arts escèniques aplicades a la comunitat, l’educació i la salut **hi participen persones o grups que vetllen per l’ús de llenguatges propis de les arts i la qualitat artística del procés**, i que alhora són conscients que, per la mateixa naturalesa oberta de l’activitat, **hi pot haver estètiques i expressions que trenquin cànons establerts i reconeguts en altres contextos**. De fet, les arts escèniques aplicades poden ser una font de reflexió i aportacions estètiques i creatives valuoses per al conjunt de les arts escèniques.
  - Les arts escèniques aplicades atenen en tots els casos el **desenvolupament de la persona** en una òptica que entén que l’afirmació i expressió de la personalitat i la capacitat de representar la pròpia identitat individual i col·lectiva que ofereixen les arts, contribueixen a **ampliar les capacitats i les llibertats de l’individu**, d’acord amb el paradigma del desenvolupament humà.²⁰ En efecte, la participació en processos de creació artística pot permetre un enfortiment de les identitats, afavorir la relació amb l’entorn i afirmar la dignitat de les persones, a través de la seva capacitat de representar-se elles mateixes.²¹

²⁰Per a més informació sobre el desenvolupament humà, vegeu, entre molts d’altres, els Informes de Desenvolupament Humà elaborats pel Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD; <http://hdr.undp.org/>), així com per autors com Amartya Sen i Martha Nussbaum. Vegeu, per exemple, Amartya Sen, *Development as Freedom* (New York: Anchor Books, 1999) i Martha C. Nussbaum, *Crear capacidades. Propuesta para el desarrollo humano* (Barcelona: Espasa, 2012). Així mateix, són recomanables les propostes fetes per les diverses entitats implicades a la campanya #culture2015goal, llançada en el marc de l’elaboració de l’Agenda Post-2015 de Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides: www.culture2015goal.net

²¹En relació amb això, vegeu, entre d’altres, François Matarasso, “Sin ayuda, sin permiso: Las artes comunitarias en tiempos de cambio”, ponència inclosa a Diversos Autors, *VI Jornadas sobre la Inclusión Social y la Educación en las Artes Escénicas* (Madrid: INAEM et al, 2014), disponible a

- A més de la qualitat artística i el desenvolupament de la persona, les arts escèniques aplicades acostumen a tenir **finalitats explícites o implícites relacionades amb l'acció educativa** (millora de la motivació o el rendiment escolar, ampliació de les oportunitats educatives o d'inserció laboral, etc.), **de salut** (millora del benestar, etc.) **i/o en la comunitat** (cohesió social, confiança mútua, millora de l'entorn físic, visibilitat de col·lectius estigmatitzats, etc.). Amb tot, malgrat que hi poden fer aportacions singulars i valuoses, els processos de les arts escèniques aplicades no poden donar resposta per ells sols als reptes propis d'aquestes realitats. És recomanable que aquests processos incorporin una reflexió sobre la manera com s'equilibren les diferents finalitats, com s'acompanyen, avaluen i qüestionen èticament.
- Atesa la combinació de diverses finalitats, els processos de les arts escèniques aplicades **acostumen a implicar la col·laboració entre persones i professionals amb experiència en diverses disciplines i àmbits de treball** (creació i producció artística, educació, salut, treball social, psicologia, orientació laboral, urbanisme, etc., segons el cas) i adapten la metodologia de treball al context específic en el qual es duen a terme en cada cas.
- Les arts escèniques aplicades **comporten una reflexió ètica** en relació amb aspectes com l'afirmació de la diversitat d'identitats, la llibertat d'expressió i opinió, el respecte per la intimitat i la privacitat, la capacitat de les persones de participar o no participar, el no-aprofitament per a interessos particulars d'allò que ha estat construït col·lectivament, etc.

2.3. Criteris de qualitat

A partir de la definició general elaborada en l'apartat anterior, per tal de poder identificar aquells processos més significatius en l'àmbit de les arts escèniques aplicades, en el transcurs de l'elaboració d'aquest informe, s'ha volgut determinar aquells aspectes que serveixen per definir la qualitat dels projectes. Aquest conjunt de criteris de qualitat podria servir per elaborar indicadors de mesura més concrets i per identificar "bones pràctiques", que podrien ser aquelles experiències que complissin diversos dels criteris suggerits a continuació:

- **Diversitat de disciplines professionals:** implicació de persones amb experiència professional o consolidada en les arts escèniques conjuntament amb persones d'altres àmbits professionals (educació, salut, treball comunitari, etc.), amb vocació de generar espais interdisciplinaris en la concepció, el desenvolupament, l'avaluació i seguiment dels projectes.
- **Atenció a la durada dels processos:** preferentment, s'ha de tractar de processos continus, que permetin un creixement de la creació artística a través de diverses fases. Hi ha d'haver una reflexió al voltant de la dimensió temporal. Amb tot, cal contemplar

especificitats, per exemple, la de persones que per la seva condició de salut puguin disposar d'un temps limitat per participar en les activitats.

- **Generació de noves estètiques i/o reflexió al voltant de les limitacions dels cànons existents:** el procés creatiu pot conduir a noves formes expressives o a reflexions que contribueixin a repensar els cànons establerts en les disciplines artístiques pertinents.
- Existència de **mecanismes consolidats d'avaluació de la qualitat del procés i dels seus resultats**, en funció de la diversitat de objectius establerts al principi del procés i amb la participació directa de les persones implicades, així com d'observadors externs.
- **Evolució dels projectes**, tot sabent incorporar les demandes dels participants, les aportacions de nous professionals que s'afegeixin al procés i els resultats de les avaluacions fetes, i alhora mantenint coherència amb els objectius inicials.
- Efectes o impactes contrastats en termes de **desenvolupament personal** (micro).
- Efectes o impactes contrastats en termes **educatius, de salut o de desenvolupament comunitari** (macro).
- Capacitat d'integrar els resultats de projectes anteriors i/o de donar lloc a nous projectes que es nodreixin dels resultats assolits (desenvolupant metodologies replicables, per exemple), afavorint així la **sostenibilitat dels processos i els aprenentatges**.
- Capacitat de generar una **xarxa de col·laboracions més enllà del projecte en si**, que permetin donar resposta a les necessitats de les persones que hi participen i afavorint la sostenibilitat dels processos.
- Efectes contrastats en **l'entorn social i institucional**: reconeixement del procés per part de tercers (institucions, mitjans de comunicació, altres entitats, etc.), inclusió en la programació artística a equipaments, efectes en les polítiques, etc.
- Integració d'una **reflexió sobre els aspectes ètics** vinculats amb el procés i les relacions de poder.

Aquesta proposta de criteris de qualitat es podria aprofundir mitjançant un treball específic de l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades, en concertació amb altres agents del sector i, més endavant, podria ser la base per a un mecanisme d'autoavaluació i/o avaluació externa per als projectes existents en aquest àmbit.

3. Diagnòstic

Aquest capítol analitza les principals fortaleses, debilitats i tendències observades en els diversos nivells o àmbits que, des de la perspectiva de l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades, s'han considerat prioritari per al diagnòstic: formació; desenvolupament professional; creació i producció; difusió; treball en xarxa; polítiques públiques; i generació i transferència del coneixement. A partir de les observacions realitzades en aquest capítol, a l'últim apartat de l'informe es presentaran les conclusions i recomanacions per al treball futur de l'Observatori.

3.1. Formació

La reflexió sobre la formació és transversal a gran part de les entrevistes i diàlegs mantinguts, ja que, en molts casos, amb independència de la tasca específica de la persona entrevistada, apareix de manera recurrent la manera com la formació suposa la base de tot el que succeirà més tard en la relació que la persona estableix amb les arts vives. Així, es pot considerar que un major desenvolupament dels ensenyaments artístics des de una mirada holística podria contribuir, en les actuals circumstàncies, a augmentar la credibilitat de les arts escèniques aplicades, contrastar les accions, valorar-les a nivell de ciutadania i emprendre nous reptes.

L'accés a la formació

Una de les preguntes llançades com a punt de partida ha estat l'accessibilitat dels centres de formació i la professionalització de persones "diverses" (amb diversitat funcional, provinents de contextos socials o econòmics desfavorits, etc.), per tal de facilitar l'accés a la formació a persones que, per les seves característiques físiques, grau de mobilitat, etc., no responguin als perfils majoritaris. Encara que la realització d'activitats d'arts escèniques aplicades, no ha de recaure especialment en persones que responguin a perfils propis de la diversitat funcional o la mobilitat reduïda, es pot considerar que comptar amb institucions de formació més integradores de la diversitat contribuiria a una major visibilitat i reconeixement de la diferència dins dels centres i podria afavorir l'adaptació dels mètodes de treball, la sensibilitat, la reflexió compartida i la realització de projectes més conscients de la diversitat i les seves implicacions ja des de l'etapa formativa. La legislació educativa estableix, en el marc de l'atenció a la diversitat, l'accés i acompanyament d'alumnes amb necessitats educatives especials. Per tant, s'ha volgut analitzar si existeix una adaptació o flexibilitat en els criteris d'admissió als centres - proves d'accés o exigències acadèmiques prèvies- o si aquests contempnen que persones que no responguin a determinats cànons puguin participar-hi i, en cas que les superin, si hi ha possibilitats d'adaptar els programes acadèmics o, en cas contrari, quins serien els reptes a abordar en l'àmbit de la formació.

La resposta dels conservatoris de dansa i escoles d'art dramàtic consultades a nivell estatal ha estat molt escassa, per la qual cosa cal remetre's a exemples molt concrets. En el cas de

L'Institut del Teatre les persones amb diversitat funcional o intel·lectual que han sol·licitat l'accés és molt baixa i en les carreres d'interpretació o dansa no sembla que s'hagi donat el cas específic d'alumnes amb aquestes característiques. En canvi, sí que ha passat en el cas dels estudis de tècnic de l'espectacle. Una de les qüestions de fons que plantegen algunes de les persones entrevistades, en qualsevol cas, és que fer front a les dificultats de les persones amb diversitat funcional en el seu accés a la formació i la professionalització no hauria de ser funció d'una escola superior, sinó que es tracta de qüestions que haurien de resoldre's en fases prèvies de la formació.

D'altra banda, l'anàlisi ha permès recollir l'exemple d'un centre que està abordant aquest repte a la Comunitat Autònoma de Madrid: compta amb una professora de dansa amb àmplia experiència, pràctica i coneixement sobre la diversitat i s'està empenent un projecte pilot, amb seguiment específic per a, després de les conclusions, establir quin tipus d'adaptacions caldrien. La seva pròpia valoració és molt clarificadora i exposa interessants elements a tenir en compte:

El Conservatorio Superior de Danza de Madrid "María de Ávila" (CSDMA) es un centro que acorde con la legislación vigente está abierto y dispuesto a la inclusión de personas con diversidad funcional en el aula. Si bien para realizar la formación académica en los Centros Superiores de enseñanza deben cumplirse los requisitos de admisión a los que desafortunadamente en la actualidad las personas con discapacidad no acceden.

Uno de nuestros alumnos con un 65 % de discapacidad visual ha cursado la Especialidad de Coreografía e Interpretación en el CSDMA, pero no necesitó apoyos específicos en el aula puesto que estos se dieron de manera natural entre compañeros y profesorado. Este alumno contaba con altas capacidades, una gran aceptación por parte de profesores y alumnos, y nunca quiso ser considerado como persona con Necesidades Educativas Especiales.

Actualmente una joven artista con discapacidad intelectual está asistiendo a clases de técnicas de danza contemporánea y metodología de la danza contemporánea como alumna invitada. Forma parte de un proyecto-diagnóstico para conocer cuáles son las necesidades de apoyo y adaptación curricular necesarias para realizar esta formación. Durante este curso 2014-2015, los apoyos se han realizado por una profesora del CSDMA especialista en la materia, junto a un profesional cercano al entorno profesional de esta artista. La experiencia no se ha podido desarrollar en su totalidad por una lesión de rodilla. Como primera conclusión podemos extraer, que la propia alumna prefería los apoyos naturales dentro del aula realizados por sus propios compañeros que el apoyo específico. Para ella era primordial un enfoque inclusivo por encima del específico. Fuera de las clases grupales sí solicitaba apoyo individual para reforzar los contenidos de las sesiones. La presencia de esta alumna ha favorecido el clima del grupo, generándose una mayor escucha entre los compañeros y una mayor conciencia corporal y personal. Consideramos que el mayor reto para hacer posible la inclusión de una persona con un perfil como éste, es la reorganización de los horarios del profesorado que permitan realizar clases de refuerzo, la coordinación académica y de reformulación de contenidos y adaptaciones curriculares entre apoyos y los docentes. Por otro lado cuestiones administrativas ajenas al CSDMA respecto a los requisitos de acceso (Bachillerato/Titulación en Danza/Prueba de Madurez). Por último independientemente de la discapacidad, la principal problemática que se plantea en este caso es que si bien es una estudiante con altas capacidades y talento excepcional en el ámbito de la técnica *contact improvisation*, por encima de la media del resto de compañeros sin discapacidad, le falta formación en otras áreas de

la danza contemporánea y clásica que incluye el plan de estudios, simplemente porque no ha tenido acceso a una formación regular. Consideramos fundamental como centro poder incidir en etapas anteriores de la formación de las personas con discapacidad que les permitan en un futuro tener un acceso normalizado a estudios superiores. Para el 2015 vamos a continuar con este proyecto de diagnóstico si la alumna desea continuar con la formación una vez que se recupere de su lesión.²²

Aquesta experiència posa de manifest els efectes positius que la incorporació de la diversitat pot tenir en el procés formatiu de totes les persones que hi participen, però també fa evident la necessitat de fer front a dèficits estructurals que van més enllà dels propis centres.

La creació de l'Observatori i la realització d'aquest informe poden generar una reflexió i una dinàmica significatives entre l'equip acadèmic directiu i els responsables de les escoles de l'Institut del Teatre. En les converses mantingudes, s'ha constatat la manca d'un acompanyament específic i de coneixements adequats per a incorporar alumnes amb aquestes diferències als grups, així com la necessitat de reforçar les competències en matèria d'atenció a la diversitat dels docents. Sigui quina sigui la demanda específica d'accés als centres, ampliar els recursos disponibles en matèria de formació del professorat, i poder abordar l'acompanyament a persones diverses, la incorporació de la diferència, etc. serien aspectes a contemplar en els plans estratègics del centre.

Al llarg de les converses es revelen les limitacions del sistema educatiu estatal, començant per la severitat de les proves d'accés i com es podrien considerar, en elles mateixes, discriminatòries, en la mesura que estableixen exigències estètiques i artístiques que poden no quedar a l'accés de persones amb determinats condicionants. Es tracta d'un enfocament social i polític, i de fet es reconeix que moltes de les persones que s'acaben apropant a la pràctica artística no han tingut una bona adaptació al sistema educatiu estàndard i busquen en la creació processos humans i socials, d'aprenentatge i d'experiència diferents. El que podria ser una oportunitat i una vàlvula d'escapament en l'actual sistema educatiu, esdevé de nou, un espai de frustració que no atén la individualitat i la diferència.

L'accessibilitat de persones amb diversitat associada a unes circumstàncies socioeconòmiques o culturals de dificultat es fa molt complexa perquè cal haver superat anteriorment unes acreditacions acadèmiques mínimes, fet que no és a l'abast de la majoria i la legislació existent no contempla la possibilitat de compensacions o accessos alternatius per a una quota de l'alumnat. Entre les solucions que es podrien considerar hi hauria una acreditació prèvia de competències sense titulació que permetessin l'accés als estudis, si bé, en les actuals circumstàncies, no es podrien emetre titulacions pròpiament sinó títols de menció.

Anàlisi de l'oferta

Més enllà de l'accessibilitat dels estudis per a persones amb capacitats diverses, l'anàlisi de la formació existent en l'àmbit de les arts escèniques aplicades s'ha centrat sobretot en l'oferta

---

²²Mercedes Pacheco, Conservatorio Superior de Danza de Madrid "María de Ávila" (CSDMA): "Informe para el OAEA", juliol de 2015.

formativa que hauria d'acompanyar els processos d'especialització professional en arts escèniques aplicades: creació aplicada a contextos d'educació, salut o acció social, mediació, avaluació, etc. En aquest sentit, l'anàlisi realitzada permet constatar que cap centre de formació oficial, a nivell estatal, posseeix uns estudis de grau que relacionin la creació artística amb objectius comunitaris, de benestar o educatius.

Tot i això, des d'universitats i facultats s'han impulsat formacions per a postgraus o màsters els continguts dels quals relacionen: l'activitat artística o la creativitat amb el seu potencial per transformar la persona, els grups o incidir en contextos on s'han detectat dificultats; l'activitat artística o la creativitat vinculada a l'activació de processos humans i socials en una dimensió micro o macro; l'activitat artística com a complement o eina idònia per potenciar el treball en el camp de l'educació, les ciències socials o els processos de creixement, etc.²³ Aquestes iniciatives de formació complementen les accions que ja es realitzen a nivell de terreny en aquests camps tot aportant-los metodologies i eines, que els mateixos professionals i la resta de persones implicades, reconeixen com d'un potencial extraordinari. Es tracta, doncs, d'un "re-coneixement", "re-descobriments", "re-integració" de les arts escèniques des de les ciències socials, la salut i l'educació.

No hi ha plans d'estudis de postgrau en què els mateixos artistes abordin processos de creació escènica realitzats amb persones diferents o en contextos de dificultat social, política, personal o comunitària: metodologies específiques; qüestionament de l'adaptació o no d'aquestes; reflexió sobre diferents processos de creació i el rol de l'artista o altres professionals d'àrees diverses; qüestionaments ètics, etc.

Els equips acadèmics dels centres de formació denuncien que els plans d'estudi dissenyats en l'actual Llei d'Educació no faciliten el disseny i la incorporació de nous graus. De fet, hi ha centres que han començat a dissenyar les propostes però que, en haver de fer front a processos administratius i burocràcies molt extensos, no els veuen com una realitat plausible a mitjà termini. Sembla que una opció inicial podria ser la incorporació d'assignatures transversals o optatives, que en un primer termini s'incorporarien per completar i ampliar els continguts formatius de l'alumnat. El cas del conservatori citat anteriorment serveix per exemplificar les possibilitats que s'han trobat des d'aquest nivell formatiu per integrar els continguts esmentats com a assignatures obligatòries o optatives o a través dels treballs finals dels estudis.

Dentro de los diferentes itinerarios que componen el Plan de Estudios de la Especialidad de Pedagogía de la Danza se incluye el itinerario de Danza Educativa y Comunitaria. Este itinerario está actualmente a la espera de su implantación.

Tanto en la especialidad de "Pedagogía de la danza" como en la de "Coreografía e interpretación" se incluye asignaturas curriculares comunes, asignaturas optativas relacionadas con contenidos de

²³Vegeu l'Annex2: Referències de màster i postgraus a Catalunya i a l'Estat, extret del document del Màster en Arts Escèniques Aplicades: Creació i comunitat que va presentar l'Institut del Teatre a l'AQU el setembre 2015 per a la seva verificació.

danza aplicada y la posibilidad que los alumnos realicen los trabajos de fin de estudios en este campo.²⁴

A Barcelona, l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC), des del Departament de Pedagogia i el Departament de Producció i Gestió, ha incorporat dues assignatures semestrals de música comunitària al pla d'estudis, on s'aborden continguts teòrics impartits per dues professionals d'aquest camp específicament i es conviden representants d'entitats de Catalunya a presentar les seves propostes, metodologies i experiències als alumnes en primera persona.

En el curs 2015-2016 l'Institut del Teatre imparteix la novena edició del Postgrau de Teatre i Educació i preveu llançar altres ofertes formatives per a postgraduats, com Moviment i Educació i un futur Màster que abordarà la creació escènica i la comunitat, i que seria el primer pas de la institució en aquest àmbit des del punt de vista acadèmic. El Màster serà el primer oficial a tot l'Estat concebut des d'equips interdisciplinaris i que inclou un aspecte important relacionat amb la necessitat d'aquests projectes d'autogestionar-se, i per tant de tenir coneixements de gestió, disseny i producció cultural.

Entre les persones graduades a l'Institut del Teatre n'hi ha algunes que, després de seguir els seus recorreguts formatius a la institució, s'han dedicat professionalment al camp de les arts escèniques aplicades. Des de la seva experiència detecten que al llarg dels estudis no s'estableix un vincle suficient entre la cultura i el seu valor social, en un sentit ampli. Al llarg de la formació no s'aborda de manera substancial: la possibilitat de la creació amb col·lectius o en contextos no habituals (centres de salut, centres comunitaris, entorns educatius, presons, etc.); el potencial transformador de les arts escèniques; la relació entre les arts escèniques i el territori; la transformació de persones o grups vinculat a la pràctica escènica; ni altres continguts relacionats amb les arts escèniques, la comunitat, la salut o l'educació. En alguns casos, la referència principal per part d'alguns professors és el brasiler Augusto Boal encara que sorprèn que, tot i que l'Institut va publicar un llibre sobre ell,²⁵ aquest no estigui més present des de la faceta creativa (Sistema Coringa, Teatre fòrum, etc.) ni la política (Pedagogia de l'Oprimat, Teatre Legislatiu).

Les iniciatives formatives en aquest àmbit s'han desenvolupat sobretot des de les entitats i companyies que treballen al terreny, i que sovint han estat molt vinculades a professionals d'altres països. En efecte, són diverses les entitats (Forn de Teatre Pa'thóthom, Artibarri, Marabal, etc.) que en els últims anys han desenvolupat una oferta de cursos i seminaris especialitzats en qüestions relacionades amb les arts escèniques aplicades, cobrint així el buit existent en l'oferta formativa de centres més establerts.

Els graduats de l'Institut del Teatre que han participat en entrevistes en el transcurs d'aquest estudi, destaquen les oportunitats laborals que troben en aquest camp, així com la satisfacció

---

²⁴ Mercedes Pacheco, Conservatorio Superior de Danza de Madrid "María de Ávila" (CSDMA): "Informe para el OAEA", juliol de 2015.

²⁵ Joan Abellán, *Boal contra Boal* (Barcelona: Institut del Teatre, 2001).

d'estar lligats a processos de creació que, a més, suposen un retorn social. Subratllen que aquests projectes els han permès reconèixer-se com a creadors i qüestionar-se sobre el fet creatiu, els creadors o creadores que volen ser i per a què. En aquest sentit, es faria necessari abordar en la formació el potencial transformador de les arts escèniques, fet que implica anar més enllà de l'acció a desenvolupar, reflexionar sobre allò que aquests continguts poden aportar i ampliar els plans d'estudis actuals. Les persones entrevistades expliquen com en assignatures en les quals han de treballar en equip i es generen dinàmiques de grup complexes i difícils d'abordar, haver disposat de coneixements sobre metodologies associades a les arts escèniques aplicades hauria contribuït a la seva formació personal i professional, tot donant-los eines per comprendre i afrontar aquestes situacions. Consideren que són coneixements transversals a la formació humana de l'artista, que amplien la dimensió de l'ofici, el paper en la comunitat i donen un espai a la individualitat de cada persona per definir-se i trobar aspectes genuïns en relació al seu ésser creador. En aquest sentit, el procés d'elaboració d'aquest informe ha permès detectar mancances tant en els continguts de la formació com en les competències i capacitats que aquesta pretén afavorir. De cara al futur, sembla convenient que l'Institut del Teatre incorpori en els seus plans d'estudi continguts i metodologies més adequats per al desenvolupament de les arts escèniques aplicades, i l'OAEA podria acompanyar aquest procés en el marc de les seves competències.

Les associacions de professionals també han iniciat recentment una reflexió sobre aquestes activitats, havent observat que hi ha un "nínxol laboral" en l'àmbit de les arts escèniques aplicades i que bona part dels seus associats en un moment o altre acaben vinculant-se, sobretot, a l'ensenyament en espais d'educació no formal, sense tenir eines específiques en aquest àmbit. Així, han ofert i ofereixen càpsules de formació o jornades de reflexió i presentació de bones pràctiques. Dirigir la mirada a les arts escèniques aplicades suposa un reconeixement i credibilitat des de les mateixes associacions de professionals, fet que en principi hauria de contribuir a la consideració del sector que ens ocupa.

Es posa en valor que al llarg del seu ofici un artista desenvolupa competències relacionades amb la gestió dels grups, l'escolta, la mirada, l'empatia, la gestió del conflicte, la frustració, etc. que podrien ser usades en altres camps professionals. Ja no es parla, doncs, del desenvolupament específic d'un projecte, sinó de la sensibilització d'altres sectors al voltant de les complementarietats existents amb els professionals de les arts escèniques i els valors afegits que es poden aportar, tot evitant la invasió i la competència professional.

En termes més generals s'expressen dues preocupacions que vinculen la qüestió de la formació amb la del desenvolupament del sector:

- La primera fa referència a l'absència de les arts en el currículum escolar dels nens i nenes a les escoles i té a veure amb l'oferta existent de formació artística preuniversitària. Les iniciatives en l'educació no formal en les quals participen els professionals de les arts escèniques, de vegades de manera precària, serveixen per compensar aquesta absència d'ensenyaments fonamentals per tot allò que poden aportar, més enllà de l'existència o no d'un talent artístic, en termes d'oportunitats,

experiències i dret a l'adquisició i pràctica artística. Així, hi ha projectes que en el temps extraescolar ofereixen la possibilitat de conèixer un instrument, practicar la música en grup (Xamfrà, Escola Municipal de Música-Centre de les Arts de L'Hospitalet) i altres que estan aconseguint introduir-se en el temps lectiu de les escoles amb professionals de la música (ConArte Internacional).

- La segona té a veure amb una preocupació sobre la institucionalització a la qual han arribat els ensenyaments artístics tradicionals i la consciència que, si en el sector de les arts escèniques aplicades succeís el mateix, això podria arribar a ser contraproductiu per a la pròpia pràctica de terreny. És per això que la incorporació d'aquests recorreguts formatius, en gran part dels casos, ha d'anar acompanyada d'una reflexió sobre quins valors han de sostenir la formació dels artistes. No s'està plantejant només que hi ha altres espais d'actuació per als creadors sinó que possiblement s'està vivint un moment en el qual cal revisar metodologies i mirades. La vida professional d'una artista és polièdrica, en moltíssims casos, i per tant la formació hauria de respondre també a un model pluridimensional.

3.2. Desenvolupament professional

La major part de les persones consultades en el transcurs d'aquest estudi veuen en les arts escèniques aplicades un sector creixent d'oportunitats professionals per a les persones formades en les arts escèniques així com per a persones amb àmbits d'experiència conexas (treball social, gestió cultural, educació, etc.). Malgrat això, l'observació realitzada també demostra l'absència de mecanismes adequats per facilitar i acompanyar el desenvolupament i l'adaptació professional en aquest entorn, fet que limita en la pràctica l'explotació del potencial existent.

Ampliació de les oportunitats professionals al sector

Diversos factors serveixen per explicar la creixent atenció a les arts escèniques aplicades com a possible sortida professional. Des de la perspectiva endògena cal esmentar, d'entrada, l'interès d'explorar nous entorns per a la creació que és inherent a molts professionals d'aquest àmbit. D'altre part la progressiva reducció, en el context de la crisi econòmica, d'oportunitats laborals vinculades a la producció i la difusió artística, ha impulsat a molts professionals a explorar alternatives com ara el treball educatiu o les aplicacions comunitàries de les arts vives. A això cal afegir-hi, en disciplines com la dansa, la necessitat d'una transició o reciclatge envers noves oportunitats professionals, després d'una primera part de la carrera centrada primordialment en el treball a l'escena. En aquest context, la feina en l'àmbit de l'educació, la formació o les aplicacions de les arts escèniques per a persones amb algun tipus de dificultat sorgeixen com a sortides atractives per a moltes persones amb una experiència professional significativa en aquests àmbits.

També, hi ha factors exògens que permeten explicar l'expansió del desenvolupament professional en aquest àmbit. En primer lloc, es percep un interès creixent per part del públic

en general, i d'algunes institucions de difusió cultural, a participar i assistir a projectes que explorin la dimensió social i educativa de les arts. L'aparició i continuïtat d'alguns festivals especialitzats (Fira Internacional de Teatre Integratiu de Sta. Coloma de Gramenet, Festival Eclèctic de Tarragona, L'Altre Festival, etc.) i la incorporació de tallers, conferències o espectacles vinculats a les arts escèniques aplicades en la programació d'alguns festivals i equipaments estàndard (Fira Mediterrània, Festival Grec, Festival Temporada Alta, Fira Tàrrrega, Mercat de les Flors, Centre d'Arts Escèniques de Terrassa, Teatre de L'Escorxador de Lleida, etc.) serien una expressió d'aquest interès creixent, que condueix a explorar noves oportunitats professionals en aquest camp. D'altra banda, l'aparició d'algunes fonts de finançament privat (el programa Art per a la Millora Social de l'Obra Social "la Caixa",²⁶ els ajuts de la fundació Daniel & Nina Carasso, el Programa d'Art i Inclusió Social de la Fundació Universia, etc.), alguns programes de finançament públic (com ara les convocatòries dels ajuntaments o la convocatòria de suport a projectes culturals d'intervenció comunitària per a la cohesió social impulsada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya l'any 2010, que no va tenir continuïtat) i, en alguns casos, el micromecenatge, també poden haver incentivat l'atenció d'alguns professionals del sector a les oportunitats existents en aquest àmbit.

La definició dels perfils professionals

Aquesta realitat hauria de comportar una visió progressivament més complexa de la definició dels perfils professionals de les arts escèniques, que incorporés de manera més visible rols vinculats a l'educació, el treball social i comunitari o en l'àmbit de la salut. Amb tot, malgrat que algunes disciplines de les arts escèniques han assumit aquesta pluralitat de rols des de fa anys (el circ social, per exemple, o l'educació en la dansa), sovint es tracta d'itineraris professionals poc reconeguts, i percebuts com a secundaris, a l'hora d'estructurar l'oferta formativa (la del mateix Institut del Teatre, i d'altres centres de formació que intervenen en aquest àmbit, associacions professionals, etc.) i els serveis de suport i acompanyament professional. A més, en alguns casos, les persones que han iniciat un recorregut artístic relacionat amb persones amb diversitat funcional ho fan impulsades per experiències personals (familiars o persones properes, etc.), més que no com a opció professional "neutra". Segons algunes de les persones entrevistades en el transcurs del projecte, per a qui segueix una formació estàndard en les arts escèniques, l'existència d'itineraris professionals que vagin més enllà de l'escena no apareix com una realitat visible fins a la fase final dels estudis, fet que contrasta amb una realitat professional que requereix una major obertura a perfils professionals diversos i que variaran al llarg de la carrera.

---

²⁶ El programa d'Art per la Millora Social de l'Obra Social "la Caixa" ha donat suport a 311 projectes entre 2008 i 2015, període durant el qual ha distribuït 3,8 milions d'euros. Segons dades proporcionades per aquesta entitat per a la realització d'aquest estudi, els audiovisuals (53 projectes entre 2009 i 2015), el teatre (52), la fotografia (43) i la dansa (40) són les disciplines que han rebut més suport. Mentre Catalunya (146 projectes sobre els 253 seleccionats des de 2009) és, amb diferència, la comunitat autònoma que més s'ha beneficiat del programa. Els recursos distribuïts han passat dels aproximadament 700.000 € anuals de les edicions 2008 i 2009 als aproximadament 350.000€ de les tres últimes convocatòries.

En aquest sentit, sembla necessari repensar la manera com es defineixen les figures professionals en les arts escèniques, i que hauria d'anar acompanyat d'una reflexió sobre la manera com el sector es relaciona amb la societat i hi aporta valor. Qüestions com el caràcter inclusiu de les arts escèniques per a les persones amb diversitat o que viuen en contextos desfavorits, la diversificació dels criteris de qualitat estètica i artística per fer espai a les formes d'expressió derivades de processos d'arts escèniques aplicades, la creixent atenció a la qualitat dels processos de creació compartida o la conveniència d'establir espais de treball en els quals participin professionals de la salut, l'educació o l'acció comunitària són alguns dels aspectes que apareixen com a significatius en aquest sentit. Aquesta reflexió, certament, ha de transcórrer en paral·lel amb l'evolució d'altres àmbits també estudiats en aquest informe, com ara la formació o el suport institucional. L'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades pot jugar un paper significatiu a l'hora d'acompanyar aquests processos i oferir un espai que els interrelacioni.

Obstacles en el desenvolupament professional

La definició i acceptació de nous perfils com a sortides professionals vàlides no depèn únicament de la voluntat dels agents de les arts escèniques, sinó que ha de fer front a alguns obstacles externs. Entre aquests hi ha, per exemple, la poca obertura del sistema educatiu a la participació de professionals de les arts escèniques en activitats de l'educació formal, que fa que, en la pràctica, la major part d'activitats escèniques a l'escola hagin de ser realitzades per mestres d'educació física o d'altres disciplines.

El desenvolupament professional en aquest àmbit ha de fer front a una elevada precarietat: temporalitat dels contractes, salaris baixos, necessitat de realitzar diverses funcions en un mateix projecte i elevat grau de voluntarisme. Com apuntava l'informe final del I Fòrum d'Arts Escèniques i Inclusió Social organitzat per l'Institut del Teatre el 2013, *"el predomini dels projectes puntuals, de durada curta, comporta precarietat laboral i limita la capacitat d'acumular coneixement i d'observar impactes a mig i llarg termini."*²⁷ Aquesta situació dificulta els processos d'aprenentatge i especialització i limita en la pràctica la consolidació de les arts escèniques aplicades com a entorn professional, malgrat el creixent interès extern apuntat abans. Ben sovint, són entitats petites i amb personal que combina diverses feines les que gestionen els projectes en aquest àmbit.

En aquest sentit, una de les qüestions que podria ser convenient analitzar des de l'Observatori, com també apuntava l'informe del Fòrum celebrat el 2013, és la naturalesa dels models organitzatius propis de les arts escèniques aplicades (associacions, cooperatives, treball autònom, voluntariat, etc.), els diversos factors que els determinen (com ara les condicions laborals, el finançament, etc.) i el disseny de les configuracions organitzatives més adequades per a la sostenibilitat de les iniciatives sorgides en aquest àmbit.²⁸

²⁷Institut del Teatre, *Fòrum d'Arts Escèniques i Inclusió Social*. 26 d'octubre de 2013. Informe final (Barcelona: Institut del Teatre, 2014), p. 18. Disponible a http://oaea.institutdelteatre.cat/wp-content/uploads/2014/11/informe_observatori_novembre14.pdf [Vist: 21/10/2015]

²⁸Ibidem.

Serveis de suport per al desenvolupament professional

La debilitat dels centres de recursos i serveis de suport especialitzat també dificulta la consolidació dels perfils professionals. En aquest sentit, cal apuntar que les associacions professionals de les arts escèniques han prestat una atenció creixent a les aplicacions educatives, socials i sanitàries de les arts escèniques, però encara de manera limitada i desigual. Un pas significatiu, per exemple, ha sigut el creixent interès de l'Associació de Professionals de la Dansa de Catalunya (APdC) al treball en l'àmbit educatiu, concretat entre d'altres en la realització de la *I Jornada de Bones Pràctiques "La dansa a l'escola"* (Banyoles, novembre 2015)²⁹. L'impuls d'algunes activitats breus de formació especialitzada per part de les entitats professionals del sector es podria explicar en part, segons les mateixes entitats, per l'absència d'una oferta formativa més permanent en els entorns més institucionals. Més enllà de la formació, la mateixa APdC, juntament amb l'Associació de Companyies Professionals de Dansa de Catalunya, va impulsar l'any 2014 una taula de treball centrada en la transició laboral dels professionals de la dansa, que entre d'altres coses aborda qüestions com la transversalitat de la dansa en altres àmbits de la societat i el desenvolupament d'oportunitats professionals més enllà dels escenaris.³⁰ Ha comptat, entre d'altres, amb la participació del Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC). Així mateix, l'APdC té previst elaborar properament unes recomanacions salarials per a la docència de la dansa, que es podrien contemplar amb una guia de bones pràctiques pel que fa a la contractació en aquest àmbit.³¹

Finalment, el desenvolupament professional en l'àmbit de les arts escèniques aplicades ha de fer front a l'absència d'informació quantitativa i qualitativa suficient per tal de conèixer-ne la magnitud, les característiques i les necessitats. Un aspecte que també es podria considerar un servei de suport al sector, si existís. Iniciatives com el seguiment de dades i itineraris professionals que realitza l'Oficina del Graduat de l'ESMUC podrien inspirar l'IT i l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades a realitzar estudis o recopilacions de dades periòdiques, tant en relació amb les persones graduades a l'IT com d'altres professionals del sector.

3.3. Creació i producció

En el transcurs de les converses mantingudes per a l'elaboració d'aquest informe en relació amb la creació i la producció s'evidencia que el diàleg entre companyies, grups i entitats de les arts escèniques aplicades amb la resta d'agents del sector cultural hauria de ser més constant i fluid. Les primeres denuncien una falta de suport i de recursos per a la realització d'accions de tipus educatiu, comunitari o de salut, mentre altres professionals de la cultura argumenten que aquesta situació de precarietat és comuna per a tot el sector. Trobar estratègies de

²⁹Actualment el Departament de Didàctiques Específiques de la Universitat de Girona aquesta preparant una publicació amb els criteris de bones pràctiques establerts en les jornades i les conclusions de les mateixes.

³⁰Per a més informació, vegeu <https://www.dansacat.org/actualitat/1/2653/> [Vist: 20/10/2015]

³¹Per a més informació, vegeu <https://www.dansacat.org/actualitat/1/2644/> [Vist: 20/10/2015]

col·laboració i mutualització dels recursos sembla ser un dels reptes a abordar en termes de sostenibilitat.

El significat de la creació artística aplicada

La creació artística s'entén en la major part d'aquests projectes com el lloc per generar o almenys iniciar una transformació: de la persona, de les idees, dels territoris, de les institucions, de la política. Un espai simbòlic que permet la trobada, l'aproximació a "l'altre" més enllà del prejudici i de la intel·lectualització, el motiu pel qual es propicia l'experiència i l'acció. Es busquen metodologies i referents prou oberts perquè cadascú -professional, no professional, amb cossos, edats, ritmes i procedències diferents- pugui trobar un lloc genuí des del qual es pugui expressar. S'investiga com la tècnica s'integra en persones amb cossos, llenguatges o sensibilitats diferents, volent respondre a la potencialitat de cadascun en comptes de reproduir allò que "no s'és". Es qüestionen idees, com ara, que la discapacitat, la malaltia, l'edat o el nivell intel·lectual puguin esdevenir un obstacle, fet que permet comprovar que la superació dels límits porta la persona a altres espais i al desenvolupament d'altres llenguatges. S'aborda expressivament la realitat des d'allò que un és, en un intent de no reproducció de l'altre. En aquests contextos, la distinció entre què és "capacitat" i què és "dis-capacitat" queda molt difusa, fet que es pot percebre com una oportunitat individual i col·lectiva.

En els processos creatius d'aquest tipus hi ha una intencionalitat d'incidir en la realitat, de reescriure-la a través de la reescriptura de l'individu més enllà del que un creu que és. Per a aquesta reinvençió es propicien els espais compartits i col·lectius que permeten investigar junts en el fer i en el convida. El llenguatge artístic no s'utilitza tant amb una intenció de definir-se un mateix o l'altre, sinó més aviat com un espai d'experimentació de l'espai relacional, l'espai de la ficció que permet que succeeixi allò imprevisible, la qual cosa potser no s'imaginava en la vida real. S'empra l'art des del potencial creador, més que no des de la repetició o la representativitat, i es constata que una percepció diferent contribueix a una desconstrucció de l'estigma i a un desplaçament de la por al no saber, a allò desconegut. La creativitat és una invitació a estar al món d'una manera no comuna, no estandarditzada, que permet allò imprevist.

Canvis en el context i en les pràctiques, nous reptes per a la creació i la producció

Les apostes i indagacions que ja es començaven a desenvolupar han eclosionat especialment en els últims anys, en un marc en el qual diversos elements sociopolítics han qüestionat el sistema i societat en els quals vivim, i el paper que hi té la cultura. Apareixen creadors que manifesten un neguit pel món professional i que troben en el no professional nous estímuls i emocions; creadors interessats pels espais no convencionals per a la creació i l'exhibició; una voluntat d'implicació amb la realitat i de contribuir a una evolució; professionals de les arts escèniques amb àmplies trajectòries que viuen un reciclatge de les seves pràctiques. En un sector que fins fa poc temps patia de certa solitud i de molta militància per sostenir-ho tot, aquest moviment es percep com una oportunitat de creixement i també com una amenaça, atès el risc que les iniciatives estructuralment més fràgils quedin invisibilitzades.

Entre els professionals que fa anys que es dediquen a les arts escèniques aplicades, es detecta una necessitat de reconeixement per part d'altres actors de la cultura. Es percep la necessitat de trobar un terme mitjà, en el qual les institucions més establertes del sector cultural incorporin expressions i formes de les arts escèniques aplicades tot essent conscients de la càrrega ètica que aquestes comporten, la necessitat de protegir la qualitat i el respecte per aquests processos, i en què alhora, els agents especialitzats en les arts escèniques aplicades puguin aportar criteri i experiència per distingir els processos pensats per a l'exhibició d'aquells que tenen una altra vocació.

Com a part intrínseca de la creació artística cal reconèixer el procés creatiu en majúscules que, moltes vegades, sobrepassa l'experiència del grup i la persona. Les entitats entrevistades recalquen la importància dels processos, fins i tot més enllà dels resultats. S'observa una tendència, per part dels nous professionals i espais que s'apropen a aquestes experiències, a destacar la importància de donar visibilitat a aquests processos de cara al públic i també per als propis participants, un àmbit que resta per desenvolupar. La visibilitat dels processos vol anar més enllà d'allò discursiu, per ser fidel a la natura de l'experiència i també per oferir al públic que hi mostra interès alguna cosa genuïna. A aquest nivell els mitjans audiovisuals, plàstics i escènics ofereixen moltes possibilitats i el procés esdevé com un producte més, i per tant altre producció possible. Per la seva idiosincràsia, aquest tipus de producció artística pot acollir altres punts de vista i objectius transversals dels projectes que apunten allò social, comunitari o de salut i la complexitat dels quals potser no queda prou reflectida en allò que es presenta a un públic. Alguns equips han entès aquest doble circuit possible per al seu treball, però articular tots els mitjans de producció i gestió per fer-ho viable és una labor immensa. Vist així, seria interessant identificar agents interessats en la difusió dels processos i que podrien servir per solucionar les dificultats de la producció. Com ja s'ha exposat a l'apartat dedicat a la formació, cal una sensibilitat d'altres sectors externs a la cultura que descobreixin, aprofitin i donin suport a les aportacions que s'estan fent des d'allò artístic a dinàmiques interpersonals i comunitàries.

Hi ha moltes dificultats per finançar els processos: per trobar recursos que permetin documentar-los, analitzar-los i compartir-los; visibilitzar l'elevada inversió en recursos humans, econòmics i temporals que exigeix la creació d'aquestes experiències; espais culturals de creació que tinguin possibilitats de flexibilitat per acollir la continuïtat en el temps, etc. La sostenibilitat de les produccions en aquest sector passa per construir xarxes col·laboratives i interdepartamentals, diferents institucions i recursos que recolzin cadascuna de les fases dels projectes: formació -recerca- producció versus procés -resultat.

Mecanismes de suport i recursos necessaris

En termes de producció o de desenvolupament de projectes, hi ha una enorme precarietat que en moltes ocasions porta els artistes a convertir-se en gestors, no ja amb afany de lucre sinó només per buscar la sostenibilitat individual i col·lectiva. Els recursos humans i de construcció de xarxes són fonamentals per a aquests projectes, ja que els professionals detecten problemàtiques que apareixen al llarg de les experiències i que és idoni derivar a altres serveis

o professionals (dels àmbits de la salut, el treball social, l'educació, etc.) o circumstàncies que necessiten un assessorament específic col·lateral al projecte artístic. A curt termini aquests projectes es podrien considerar cars, però a mitjà i llarg termini hi ha un retorn social del qual es beneficia la ciutadania en general i les institucions públiques en particular.

Les opinions sobre quines podrien ser les aproximacions institucionals al finançament i al suport a la creació de les arts escèniques aplicades són molt heterogènies: hi ha agents que veuen necessària la creació de convocatòries específiques des dels departaments de cultura de les administracions locals, regionals o estatals, que prioritzin objectius vinculats a l'educació, la salut o la comunitat. D'altres, recollint el sistema britànic, troben una solució en l'establiment de quotes de producció i exhibició d'arts escèniques aplicades per als equipaments que reben ajudes públiques. I n'hi ha que consideren aquestes iniciatives contraproductives i reclamen un canvi de mirada en el disseny de polítiques públiques, fent-les més transversals, i on la creativitat i l'expressió sigui un valor afegit amb independència de l'objectiu que s'abordi.

Els recursos de suport que s'han assenyalat a l'apartat "Desenvolupament professional" no acostumen a finançar els projectes de creació artística en ells mateixos, sinó que busquen donar suport a la capacitat d'implicar als col·lectius. A més, les condicions de finançament d'entitats públiques i privades estableixen com a fonamental l'avaluació de l'impacte, el nombre de beneficiaris directes i indirectes, fet que esdevé un condicionant més per a entitats i professionals. No obstant això, no s'hi acostumen a incorporar partides addicionals per finançar la generació d'indicadors, la publicació i la documentació dels processos i els resultats. Algunes convocatòries fan referència a l'excel·lència o qualitat artística, aspecte que ha aixecat molta controvèrsia en el sector. Davant d'això, molts agents han trobat en les ajudes europees una solució parcial per abordar els aspectes de recerca creativa, com les convocatòries dels programes Europa Creativa i Erasmus+, per bé que els requisits que s'hi estableixen són complexos. Per a estructures petites en les quals les diferents tasques són compartides per poques persones, els condicionants de les convocatòries provoquen o bé haver de recórrer a serveis externs, fet que obliga a reconvertir les metodologies emprades, o bé l'autofinançament dels projectes.

Tant l'Institut del Teatre com l'Observatori podrien emprendre accions relacionades amb l'àmbit de la creació, que serien necessàries i molt pertinents atesa la naturalesa de l'Institut com a centre de formació de professionals de la creació escènica:

- Al voltant de la creació associada a la diversitat s'està duent a terme un intens treball de desenvolupament de metodologies de creació compartida, un qüestionament dels rols en els processos de creació, diversificant-los i fent-los transferibles, un diàleg interdisciplinari molt en la línia de la creació contemporània, etc. Tant des del punt de vista de l'experiència com des de la sistematització, l'Observatori podria proposar trobades del professorat, l'alumnat i les persones graduades de l'Institut amb creadors o grups especialitzats en arts escèniques aplicades.
- Es podrien generar trobades entre creadors, amb la finalitat de contrastar mètodes de treball, troballes i reptes o límits sobre els quals es pugui investigar, propiciant la

generació de recursos però també, el coneixement i les possibles sinergies que poguessin sorgir.

- Entre les activitats programades per l'Observatori s'hi podria incloure l'organització de visites per apropar els processos de creació en viu, adreçades a entitats i al públic en general però posant l'accent en l'aproximació de les institucions i professionals d'altres sectors (salut, educació, acció comunitària, etc.). Aquest tipus de contactes, també suggerides en altres moments d'aquest informe, podria contribuir a fomentar el diàleg institucional al voltant de la cultura, el seu valor social i la implicació de les polítiques públiques i els suports privats envers aquest sector.

3.4. Difusió

Al llarg de les trobades per a l'elaboració d'aquest estudi hem conegut experiències que es presenten en escenaris no convencionals -hospitals, presons, espais públics...- i d'altres que no tenen una voluntat explícita d'inserir-se en els circuits d'exhibició cultural convencional, bé per ideologia, bé per objectius propis. En aquests marcs, la sovint esmentada "qualitat artística" que s'atribueix a algunes creacions esdevé un element relatiu, que pot dependre de l'objectiu de cada procés, on vol arribar, a qui i quan, i si persegueix una professionalitat com una companyia més o bé es busca, prioritàriament, desenvolupar processos.

Els marcs i les qüestions de fons de la difusió en les arts escèniques aplicades

Quan s'aborda la difusió, tard o d'hora cal preguntar-se sobre la conveniència de remarcar la "diferència" dels processos d'arts escèniques aplicades respecte altres processos escènics o bé si fer-ho suposa una "mercantilització" de les realitats tractades. No hi ha recomanacions formals sobre aquest tema però sí, l'exigència de reflexions ètiques respecte les persones que hi participen, els seus contextos i circumstàncies. Reflexionar sobre els mètodes de treball que s'empren i sobre si tornen a reproduir o no les circumstàncies originadores de l'exclusió. Hi ha companyies que reafirmen com a reivindicació que la diferència preexisteix en ella mateixa i que per tant no cal destacar-la, i d'altres que consideren que cal parlar-ne per fer-la evident; així mateix, es debat sobre si convé aglutinar les propostes en el marc d'un festival o cicle com a estratègia o bé, dispersar-les a la recerca de la normalització; i hi ha casos en els quals resulta contraproductiu remarcar la diferència perquè es considera que és contribuir a l'estigma.

Des de l'escolta a la idiosincràsia i la ideologia de cadascú, cada posicionament contribueix a l'enfortiment de les propostes i, com en altres esferes de la vida, els mals usos queden patents i són qüestionats. Serà fonamental el posicionament de les persones i col·lectius implicats, i els espais i nivells de participació que aquests posseeixen, també, en la concepció dels projectes i en la manera de comunicar-los.

Estratègies de difusió existents

Molts equipaments públics catalans disposen d'un responsable de l'àrea educativa i dels programes adreçats a infants i a famílies. En els últims anys s'ha estès aquesta deferència a

altres sectors del públic, a través de tallers per a l'espectador o a estratègies comunitàries de l'equipament en termes de proximitat. En qualsevol cas, malgrat que es tracta d'una tendència en alça, no es pot parlar encara d'un model universal, ni d'una presència homogeneïtzada en termes de territori. Gran part d'aquestes iniciatives es troben en equipaments i entitats de la ciutat de Barcelona i si be no totes, la presència a la resta del territori català, i especialment en poblacions petites, és puntual.

L'impuls per propiciar l'accessibilitat dels col·lectius específics als espais ha estat impulsat, sobretot, pel programa Apropa Cultura, que comprèn una xarxa de 55 equipaments i festivals a tot el territori català i que ha construït un model des de la mutualització d'esforços que resulta interessant en termes de sostenibilitat i continuïtat. Apropa Cultura obre la porta d'espais culturals als centres socials, els seus professionals i usuaris convidant-los -amb preus adaptats -, acompanyant-los -amb sessions preparatòries dels espectacles -, amb aportacions a la capacitat dels professionals dels centres -oferint formació per part d'artistes professionals dirigides i adaptades a educadors i professionals -, incentivant en alguns casos coproduccions entre professionals i no professionals -com ara "Et toca a tu", que associa l'OBC amb projectes de música educatiu o comunitaris en una coproducció anual -, i amb un banc de recursos -audiovisual, textos, etc.³²

Més recent és la presència d'aquests projectes i l'interès dels programadors per incorporar-los en els festivals i en les temporades estables, seguint el model europeu. Alguns festivals d'arts escèniques i equipaments, sobretot públics, es fan ressò d'aquestes propostes cada vegada amb més freqüència i impulsen coproduccions. Als espais culturals convencionals s'hi poden trobar diferents formats:

- Artistes que repliquen metodologies de construcció comunitària amb professionals i no professionals.
- Artistes que creen quelcom genuí des d'un grup particular i les seves històries de vida.
- Artistes que, inspirats en les històries d'altres, els donen visibilitat, des d'un compromís social.
- Artistes que acompanyen processos amb grups amb els quals creen junts, des del "no saber" i l'imprevist.
- Grups o companyies formats de manera total o parcial per persones amb diversitat o altres característiques que els allunyen dels models majoritaris.
- Propostes creades a l'àmbit educatiu i que es presenten en centres d'aquest sector.

Noves oportunitats

Festivals i fires com el Grec, Temporada Alta, Fira Mediterrània o Fira Tàrrrega i equipaments com el Mercat dels Flors estan impulsant processos comunitaris o en contextos escolars, fent visibles companyies locals i apropant professionals internacionalment reconeguts. El canvi de mirada sobre què té cabuda a les programacions pot generar un impuls als propis projectes locals, que perceben com a possible una professionalització vinculada a l'exhibició de projectes

³²Per a més informació, vegeu www.apropacultura.cat [Vist: 25/10/2015]

d'arts escèniques aplicades. D'aquesta manera, s'amplien les fronteres dels espais d'exhibició, que obren la mirada al territori i a la comunitat tot preguntant-se quins vincles cal desenvolupar des de la idiosincràsia de cadascú i del projecte de centre.

Fins fa poc, els circuits d'exhibició per a les arts escèniques aplicades quedaven reduïts als festivals específics existents, que han augmentat progressivament en els últims anys. La naturalesa d'aquests varia, i va des d'aquells que tenen com a objectiu una sensibilització amb vocació de no-permanència fins als que busquen l'especialització i el desenvolupament de públics específics.

Quadre 3: Festivals d'arts escèniques aplicades de caràcter específic a Catalunya³³

FESTIVAL	LOCALITAT	PRIMERA CONVOCATORI A	CARACTER	ESPECIFICITAT
Eclèctic	Tarragona	2011	Annual	
FITI	Santa Coloma de Gramenet	1999	Bianual	
L'altre Festival	Barcelona	2015	Bianual	Salut mental
Festival d'art social	Santa Coloma de Gramenet	2003	Annual	
Festival Mits Festival de Videodansa Moviment i Transformació Social	Barri de la Barceloneta, Barcelona	2013		Videodansa
Mostra de teatre inclusiu	Diverses poblacions de Girona			

Font: Elaboració pròpia.

La incorporació de projectes d'arts escèniques aplicades a la programació dels equipaments, en cicles o festivals no prové, en general, de directrius polítiques, sinó d'un interès i sensibilitat propi de la direcció artística. En general això es valora com un fet positiu, perquè es percep com un compromís que assumeix el risc que, en ocasions, està implícit en aquestes propostes i a la resposta que hi pugui donar el públic. No obstant això, el circuit d'exhibició és encara limitat i es reflexiona sobre si des de la gestió d'equipaments i esdeveniments aquestes propostes es consideren des d'una mirada que va més enllà del seu valor artístic i que els reconeix els valors que aporten. Per aquest motiu, en determinats fòrums s'ha parlat de la conveniència o no de comptar amb distribuïdors de propostes inclusives en els quals els programadors es puguin recolzar.

³³ Aquest quadre recull únicament festivals centrats específicament en aspectes propis de les arts escèniques aplicades. No s'hi inclouen conferències i trobades professionals, ni festivals celebrats en altres parts de l'Estat. Entre aquests últims, es poden esmentar "Una mirada diferente" (que organitza el Centro Dramático Nacional, a Madrid, cada any des de 2012), "10 sentidos" (València, anual des de 2011), "Escena Mobile" (Sevilla, anual des de 2007) i "IDEM" (que organitza el centro social y cultural La Casa Encendida de la Fundación Montemadrid a Madrid. Denominat anteriorment "Ciclo de artes escénicas y discapacidad" es va celebrar des de 2003 a 2012 passant a denominar-se IDEM i celebrant la seva primera edició a l'any 2013).

Hi ha companyies que reivindiquen una possibilitat de desenvolupament professional i laboral però topen amb nombroses dificultats, ja que la legislació existent no facilita que determinats col·lectius i entorns puguin desenvolupar projectes culturals amb normalitat: persones que posseeixen una pensió i que, si són contractades, la perden; persones immigrants en situació irregular, considerades “il·legals”, i que formen part de projectes escènics; manca d'especialistes al nostre país en aquesta matèria i, per descomptat, de tècnics coneixedors d'aquestes realitats a l'administració, etc. La sensació generalitzada és que el predomini d'aquestes situacions hauria de propiciar noves estratègies que no limitin les propostes des de condicionants com els exposats.

Entre gestors culturals i companyies sovint s'observen diferències en la percepció de quin és el públic i quin hauria de ser. Els projectes artístics tenen l'objectiu de diversificar els públics al màxim possible, davant l'aspiració de mostrar aquestes realitats a aquells que se'n troben lluny. Mentrestant, alguns gestors consideren que hi ha festivals concebuts per a un públic particular i no treballen en la creació de noves audiències o, al programar un espectacle, s'adrecen a aquells perfils que creuen que hi poden tenir un interès directe, sense incorporar necessàriament objectius propis de la transformació social. Les mirades són complementàries, les entitats de terreny tenen l'ambició de qui no té res a perdre, i existeix potencial per a la col·laboració.

De les converses mantingudes se n'extreu una demanda clara i concreta per part dels gestors culturals que s'interessen per les arts escèniques aplicades: la creació de plataformes en les quals es pugui conèixer qui produeix i què, ja que ara per ara el coneixement de professionals i propostes interessants s'ha de refiar, sobretot, del “boca a boca”. És indubtable que l'Observatori pot contribuir a generar aquests espais de trobada i també a fer visibles altres xarxes internacionals en les quals es puguin conèixer iniciatives i professionals.

3.5. Treball en xarxa

El foment del treball en xarxa apareix com una de les principals demandes per part dels professionals i les entitats consultats durant l'elaboració d'aquest estudi. Aquest fet confirma la conclusió del Fòrum d'Arts Escèniques i Inclusió Social celebrat l'any 2013, en el sentit que caldria *“fomentar el treball en xarxa, autoorganitzat, entre els agents que treballen en aquests àmbits [arts escèniques relacionades amb l'acció comunitària, l'educació i les aplicacions terapèutiques, segons la terminologia emprada en aquell moment], per tal de millorar la informació i el reconeixement mutu, enfortir el discurs comú i incrementar la capacitat d'interlocució [amb altres institucions i entitats]”*.³⁴ En aquest sentit, l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades ja contempla entre els seus objectius *“contribuir a l'articulació de les entitats, institucions i persones”* que treballen en les arts escèniques aplicades, tot afavorint el treball en xarxa i el reconeixement mutu.³⁵

³⁴Institut del Teatre (2014), p. 17.

³⁵Vegeu <http://oaea.institutdelteatre.cat/nosaltres/> [Vist: 20/10/2015]

Factors que expliquen la importància del treball en xarxa

La necessitat de fomentar el treball en xarxa deriva de diversos factors, com posa de manifest l'anàlisi del sector. D'una banda, la naturalesa fragmentada de les entitats, institucions i iniciatives que conviuen en l'àmbit de les arts escèniques aplicades comporta la segmentació del coneixement i sovint deixa poc marge als professionals del sector per dedicar temps a tasques que vagin més enllà de la gestió dels projectes propis. Quan s'estableixen xarxes, en general són de caire informal i pròxim, i centrades en donar resposta a objectius concrets i immediats més que no a una mirada sobre el conjunt. D'altra banda, es detecten posicionaments ideològics i conceptuals diferents entre agents (pel que fa als objectius que es persegueixen, els punts de partida, el tipus de metodologies utilitzades, la definició de l'àmbit d'intervenció, etc.), que provoquen distància entre les entitats, encara que les metodologies puguin ser sovint més similars que no la percepció que en tenen els mateixos agents del sector.

La diversitat de disciplines artístiques i altres camps professionals que conflueixen en les arts escèniques aplicades (teatre, dansa, circ i altres formes de les arts vives, d'una banda, i educació, salut i acció comunitària, amb diversos espais més específics d'especialització cadascun) també tendeix a fragmentar els marcs institucionals i requereix espais d'intercanvi de coneixements, metodologies i experiències però que, en la pràctica, són escassos. L'escassetat de marcs institucionals que incitin el sector al diàleg intern (programes de finançament especialitzats, cursos de formació o, almenys fins a l'augment d'activitats d'aquest tipus detectat recentment, jornades i seminaris) també es pot considerar un factor que no ha ajudat fins ara l'estructuració en xarxa del sector.

Alguns referents i espais facilitadors

En qualsevol cas, també cal apuntar que existeixen alguns precedents significatius, que proporcionen una base sobre la qual enfortir la col·laboració. És especialment significatiu el rol d'Artibarrri, que es descriu com *"un centre de recursos i una xarxa a favor del desenvolupament de projectes artístics d'acció comunitària, on la participació de les persones es converteix en un eix central cap a la millora de la qualitat de vida individual i col·lectiva i cap a l'estímul del canvi social."*³⁶ La xarxa, que actualment agrupa una vintena d'entitats i persones, té origen en una trobada facilitada per la Fundació Jaume Bofill l'any 2001 i es va presentar en públic l'any 2003. Va impulsar diverses trobades els anys següents i més recentment ha organitzat diverses edicions del curs de formació "Pràctiques artístiques, participació i canvi social", que atreu principalment professionals de diversos àmbits de l'educació, l'acció social i la cultura i altres persones interessades en la matèria. Artibarrri també té un rol actiu en les xarxes socials, tot difonent informació de les activitats dels seus membres i altres notícies relacionades amb la creativitat per a la transformació social, sobretot a través del seu blog i el perfil a Facebook.

Així mateix, la celebració anual de les Jornades sobre la Inclusió Social i l'Educació en les Arts Escèniques, una iniciativa de l'Institut Nacional de las Artes Escénicas y de la Música (INAEM)

³⁶Vegeu <https://artibarrri.wordpress.com/presentacio/1-1-que-es/> [Vist: 20/10/2015]

d'àmbit estatal, la cinquena edició del qual es va dur a terme a Barcelona l'any 2013, i que gràcies al seu caràcter periòdic, itinerant i descentralitzat ha esdevingut un referent significatiu i ha pogut anar afegint nous agents a la seva xarxa.

L'esmentat Fòrum d'Arts Escèniques i Inclusió Social celebrat també a Barcelona el 2013; o de les jornades professionals de la Fira Mediterrània, entre d'altres, han proporcionat espais per a una incipient estructuració del sector.

Del Fòrum celebrat el 2013 a l'Institut del Teatre en va sortir la voluntat de fomentar un treball en xarxa "autònom", gestionat per les entitats del sector, que havia de complementar i dialogar amb l'aproximació més institucional de l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades. Així, el maig de 2014 es va celebrar a Barcelona, a iniciativa de les mateixes entitats i de manera autogestionada, la jornada "Ens coneixem?", pensada per afavorir el coneixement i la reflexió entre les organitzacions i persones interessades en l'àmbit de les arts vinculades a l'educació, l'acció comunitària, la salut, la transformació social i la inclusió.³⁷ La jornada va servir, entre d'altres, per constatar l'elevat nombre d'iniciatives existents a Catalunya, però no ha comportat posteriorment una estructuració formal en xarxa, ja que les mateixes entitats reunides van optar per aprofitar els espais de col·laboració ja existents.

Reptes i necessitats observades

Si bé aquestes iniciatives contribueixen a facilitar el diàleg entre entitats, professionals i altres persones interessades i donen més visibilitat al treball en l'àmbit de les arts escèniques aplicades, es tracta en general d'iniciatives de caire poc formal i amb un abast temàtic i disciplinari limitat: hi participen sobretot persones amb formació o experiència professional artística o en la gestió cultural, més que no persones amb formació en educació, acció comunitària o salut, així com tampoc no ho acostumen a fer les persones i institucions actives en l'àmbit de la recerca o que treballen en entorns institucionals (administracions de l'àmbit de la cultura, l'educació, la salut o l'acció comunitària, per exemple). En aquest sentit, un dels reptes als quals s'enfronten les arts escèniques aplicades per al seu desenvolupament i sostenibilitat, la generació d'un llenguatge compartit i d'espais d'intercanvi interdisciplinari i aprenentatge mutu, hauria de passar per l'enfortiment d'aquest treball en xarxa amb altres àmbits professionals i del coneixement.

Altre aspecte en el qual es detecta la necessitat de fomentar la xarxa, com ja s'ha indicat en apartats anteriors, el constitueix el vincle entre la producció i la difusió artística. Les iniciatives de treball en xarxa detectades fins ara han relacionat, sobretot, entitats i persones vinculades a la realització de projectes artístics, educatius i socials als barris, en equipaments comunitaris i altres espais associats amb el "territori" (escoles, serveis municipals o de districte, etc.). En canvi, malgrat que de manera creixent es percep l'interès d'alguns equipaments de difusió cultural (teatres, auditoris, etc.) i festivals a programar i donar suport a projectes de tipus comunitari, en general hi ha pocs espais on ambdós àmbits conflueixin. Sovint, qui programa

---

³⁷Per a més informació, vegeu <https://artibarrblog.wordpress.com/2014/04/26/entitats-i-professionals-de-les-arts-aplicades-a-la-trobada-ens-coneixem/> [Vist: 20/10/2015]

projectes d'arts escèniques aplicades ha de recórrer a contactes i coneixences personals, atesa la manca d'entorns que facilitin la identificació d'entitats i agents implicats en la gestió de projectes i la producció d'espectacles.

Falten, així mateix, circuits que posin en relació els diversos espais interessats a difondre projectes i espectacles d'arts escèniques aplicades, que amb una estructuració adequada podrien contemplar coproduccions o programacions conjuntes. Malgrat que l'objectiu de les entitats no sigui sempre orientat a la difusió extensa dels espectacles, de les converses mantingudes en la preparació d'aquest informe, se'n desprèn l'interès de nombrosos agents de comptar amb espais de coneixement mutu que facilitin la comprensió de les necessitats respectives i que puguin esdevenir la base de projectes comuns, cicles o circuits.

Orientacions per a l'impuls de xarxes

El consens generalitzat en relació amb la necessitat d'afavorir el treball especialitzat en xarxa, es combina amb algunes orientacions genèriques pel que fa a la naturalesa més desitjable per a iniciatives d'aquest tipus:

- D'entrada, sembla poc convenient, constituir una nova xarxa formal que comportés nom, mecanismes d'adhesió i un programa permanent d'activitats. En aquest sentit, atesa la disponibilitat limitada de temps per part de la major part d'agents del sector, semblaria més adequat impulsar grups de treball o altres mecanismes de caire temporal, amb uns objectius clars, específics i amb la voluntat d'arribar a resultats concrets. Algunes de les temàtiques d'interès prioritari apuntades en altres apartats d'aquest informe (definició dels perfils professionals propis de les arts escèniques aplicades per tal de fer-los més visibles i poder concretar itineraris de formació adients; incidència en les polítiques educatives per tal d'incrementar els espais per a projectes artístics en l'educació formal i informal; formes de contractació per a persones beneficiàries d'una pensió quan participen en projectes d'arts escèniques aplicades; etc.) podrien ser objecte d'un treball d'aquest tipus, que permetés implicar tant les entitats pròpies de les arts escèniques aplicades, com alguns agents institucionals i d'altres sectors professionals, afavorint un treball en xarxa alhora concret i obert al diàleg amb altres camps del coneixement significatius. La presentació dels resultats d'aquestes iniciatives podria servir alhora per reunir una diversitat d'agents, donar-hi visibilitat i generar nous espais de debat i reflexió compartits.
- En segon lloc, malgrat que algunes de les persones entrevistades voldrien una implicació activa de l'Institut del Teatre en la coordinació d'aquestes iniciatives, sembla més pertinent que l'Institut i l'Observatori assumeixin un rol facilitador, que podria consistir en la identificació inicial d'interlocutors clau (recolzant-se en iniciatives útils com el banc de dades de l'Observatori, que convindria consolidar i seguir promovent) i la difusió i la presentació final dels resultats (inclosa la presentació a administracions públiques, si s'escau). Així com la participació en alguns grups de treball en funció de la seva temàtica, més que no l'impuls directe dels projectes, atès que hi ha altres àmbits d'activitat, com ara la formació, la gestió del coneixement o la

interlocució institucional, on el seu valor afegit pot ser més distintiu. Caldria valorar la possibilitat que el Consell Rector de l'Observatori incorporés més agents de l'àmbit associatiu, esdevingués un espai d'interlocució entre l'Observatori i el sector i servís per dinamitzar el coneixement, detectar el potencial per a noves iniciatives i generar sinergies entre projectes existents.

- Així mateix, és convenient reconèixer i aprofitar els espais de treball en xarxa ja existents, com ara Artibarrri i les diverses jornades i seminaris impulsats els darrers anys (el Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades, les jornades de la Fira Mediterrània, el Fòrum d'Art per a la Millora Social de l'Obra Social "la Caixa", las Jornadas sobre la inclusión y la educación en las artes escénicas, etc.), cadascun en els seus àmbits respectius, per tal de donar-hi visibilitat, vincular-hi l'Observatori i explorar maneres d'ajudar a construir un treball en xarxa ampli i obert.³⁸
- En alguns casos, el treball en xarxa orientat a professionals, entitats i institucions d'altres àmbits professionals hauria de contribuir a comunicar la realitat de les arts escèniques aplicades i el seu significat per a les persones que hi participen. La millor manera de fer-ho, d'acord amb algunes de les persones entrevistades, seria permetre l'assistència als processos de creació artística aplicada, atès que l'experiència directa s'ha mostrat com un factor excel·lent per al reconeixement del potencial de aquestes propostes. L'Observatori, juntament amb algunes entitats del sector, podria coordinar visites periòdiques a projectes en curs, obertes a professionals i institucions de les arts escèniques i d'altres àmbits (salut, educació, etc.), que servirien alhora per fer més visible el sector i per afavorir el coneixement mutu entre agents. La realització d'aquestes activitats hauria d'incorporar una reflexió ètica, que assegurés la plena consciència i conformitat per part de les persones afectades i la contextualització adequada de cada experiència.
- Finalment, un aspecte on podria convenir un lideratge per part de l'Observatori és el treball en xarxa a nivell internacional. Una part significativa de les reflexions que impulsaren la constitució de l'Observatori i de les opinions recollides en el transcurs del projecte indiquen que en altres països, sobretot de l'entorn europeu, hi ha coneixement especialitzat en els àmbits propis de les arts escèniques aplicades. En aquest sentit, es detecta la conveniència d'afavorir espais d'interacció amb professionals i entitats a nivell internacional. Entre les activitats que es podrien dur a terme hi hauria la invitació a persones reconegudes per tal de realitzar seminaris especialitzats o projectes pràctics, la prestació d'assessorament a entitats catalanes

---

³⁸ Entre les altres iniciatives significatives a nivell estatal cal esmentar la Federación Nacional de Arte y Discapacidad (FNAD), que de manera anual també convoca unes jornades. A la edició 2015, celebrada a Madrid al mes d'octubre, hi va tenir un lloc una taula rodona amb el títol "Per que programar arts escèniques inclusives?", que va reunir programadors d'espais públics, privats, sales alternatives, i altres representants del sector cultural amb companyies formades per persones amb diversitat de diferents llocs de l'Estat. Per a més informació, vegeu http://www.federacionartediscapacidad.com/html/9882_FEDERACION_NACIONAL_ARTE_DISCAPACIDAD/files/41023_dise%C3%B1o%20web.pdf [Vist: 6/11/2015]

interessades a participar en iniciatives a nivell internacional o la participació de l'Observatori en xarxes o trobades a nivell europeu, com a primer pas per a una implicació més activa en projectes de cooperació en àmbits com la formació, la recerca o la coproducció.

3.6. Polítiques públiques

Com han posat de manifest alguns dels apartats anteriors, en el desenvolupament de les arts escèniques aplicades hi incideixen diversos factors externs, entre les quals hi ha les polítiques públiques tant en l'àmbit de la cultura com en educació, salut o afers socials. Les mesures adoptades en aquests àmbits poden generar un entorn que faciliti o dificulti el creixement i la consolidació de les pràctiques en les arts escèniques aplicades.

Transversalitat, governança i diversitat de rols en les polítiques públiques

La diversitat de sectors públics que tenen relació amb aquest terreny (d'una banda, els diversos departaments, conselleries o regidories responsables de les temàtiques tractades; i, de l'altra, el repartiment de competències entre les administracions locals, autonòmica i estatal) fa que un desenvolupament sostenible de les arts escèniques aplicades requereixi, d'una banda, la sensibilitat adequada i el reconeixement per part de nombrosos agents i, de l'altra, mecanismes adequats de col·laboració i coordinació entre ells. A més, un terreny complex en temàtiques i agents com aquest, faria necessària l'existència d'espais de governança amb la participació de les entitats i institucions representatives del sector.³⁹ L'observació realitzada en el transcurs d'aquest informe, per bé que no hagi explorat a fons el conjunt de polítiques públiques amb incidència en aquest terreny, mostra que hi ha molta feina per fer per assolir aquest horitzó.

A l'hora d'analitzar les polítiques públiques que afecten les arts escèniques aplicades cal distingir diversos possibles rols de l'administració i els organismes públics:

- D'una banda, les administracions poden liderar i gestionar directament iniciatives vinculades amb les arts escèniques aplicades, per exemple mitjançant la creació de centres d'educació cultural o de formació especialitzada en arts escèniques amb vocació social, o bé a través de la programació estable o puntual d'espectacles i projectes propis de les arts escèniques aplicades en equipaments o festivals de gestió pública.
- En altres casos, l'administració pot donar suport directe a iniciatives d'aquest tipus, mitjançant subvencions, convenis o suport en espècies (prestant espais d'assaig, per

³⁹Per a una descripció breu de les diverses dimensions de la governança de la cultura vegeu, entre d'altres, el capítol "Governança de la cultura" de Ciutats i Governos Locals Units, *Cultura 21: Accions. Compromisos sobre el paper de la cultura a les ciutats sostenibles* (Barcelona: Ciutats i Governos Locals Units, 2015), disponible a http://agenda21culture.net/images/a21c/nueva-A21C/C21A/C21_2015web_cat.pdf [Vist: 22/10/2015]

exemple) a les entitats del sector, o establint condicions vinculades al suport a activitats d'aquest tipus en els convenis amb equipaments de titularitat pública.

- Finalment, l'administració pot adoptar mesures (legislació, polítiques, programes, etc.) que facilitin el desenvolupament del sector, per exemple, reconeixent perfils professionals propis de les arts escèniques (o de les arts en general) en les polítiques educatives o de salut, o incorporant especificitats i criteris que reconguin el valor de les arts escèniques a l'hora de donar suport a projectes educatius, socials o de salut.

Aquests tres rols s'analitzen de manera més detallada al proper apartat.

Lideratge, suport i facilitació: els rols de l'acció pública en la pràctica

L'observació realitzada en el transcurs d'aquest informe mostra que en els darrers anys s'han impulsat des del sector públic algunes iniciatives de gestió directa o quasi directa en l'àmbit de les arts escèniques aplicades. Un bon exemple n'és el ja esmentat programa Apropa Cultura, una iniciativa de nombrosos equipaments culturals públics i alguns de privats, coordinada per L'Auditori de Barcelona i amb un suport significatiu de la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Barcelona, l'Ajuntament de Barcelona i l'Obra Social "la Caixa", que facilita l'accés de grups en situació vulnerable a l'oferta d'aquests equipaments i, a més, realitza accions de formació al voltant de les arts per a professionals dels àmbits social, educatiu i de la salut, fet que contribueix a millorar les capacitats existents al territori. Així mateix, es poden destacar iniciatives com l'Escola de Música i Centre de les Arts de L'Hospitalet, que té com a objectiu democratitzar l'accés a l'educació artística i construir major cohesió social a través de les arts, un fet que es tradueix en una àmplia oferta de cursos en l'educació formal i no formal i en projectes de creació comunitària. Hi ha altres iniciatives públiques en àmbits com l'accés a la cultura que comparteixen alguns trets amb les arts escèniques aplicades però que no incorporen una dimensió vinculada a la creació. Seria el cas del programa "Anem al teatre" que des de la dècada de 1990 organitzen conjuntament els àmbits d'Educació i Cultura de la Diputació de Barcelona, en col·laboració amb els ajuntaments, per tal d'oferir espectacles de teatre, música i dansa als alumnes de l'educació infantil, primària i secundària.

Cal esmentar també diversos festivals i fires impulsats des de l'administració pública, com ara el Festival Eclèctic d'Arts Escèniques des de la Discapacitat, organitzat per l'Ajuntament de Tarragona; el Festival Grec de Barcelona, que inclou en la seva programació diversos projectes vinculats a les arts escèniques aplicades; o la Fira Mediterrània de Manresa, que també ha fet èmfasi en aquesta dimensió en diverses jornades professionals i a través de la seva programació.

Entre els consorcis públics cal destacar especialment la tasca del Mercat de les Flors en l'àmbit de l'educació i l'acció comunitària, que es posa de manifest en l'impuls de projectes al territori, la incorporació d'una dimensió educativa com un element transversal i fort del conjunt de la programació i la integració a la programació estable d'espectacles amb vocació d'acció comunitària i d'inclusió social.

Amb tot, aquests exemples singulars representen una part relativament petita del conjunt d'equipaments i programes de titularitat pública existents a Catalunya. En general, l'atenció a les arts escèniques aplicades és creixent però millorable. Els casos assenyalats en els paràgrafs anteriors podrien esdevenir models inspiradors per tal de generalitzar aquestes aproximacions, però per a això caldria destinar-hi recursos econòmics, voluntat política i espais adequats per analitzar i transferir les experiències d'èxit. A més en els darrers anys, la reducció de la despesa pública en cultura traduïda, entre d'altres, en la desaparició d'alguns circuits de difusió d'arts escèniques, ha afectat també la visibilitat i la sostenibilitat del treball en aquest sector. D'acord amb les converses mantingudes amb responsables d'equipaments culturals i festivals de titularitat pública en el transcurs d'aquest estudi, en general: l'impuls polític de les iniciatives en l'àmbit de les arts escèniques aplicades ha estat fins ara limitat, i qui ha impulsat programacions i projectes en l'àmbit de les arts escèniques aplicades ho ha fet per voluntat pròpia des de la responsabilitat tècnica (direcció dels equipaments, direcció artística dels festivals, etc.), més que no per impuls dels responsables polítics. Si bé és cert que en alguns contractes programa s'han incorporat criteris i indicadors relatius al treball educatiu i social, en opinió d'algunes persones entrevistades això ha estat més per iniciativa dels equipaments afectats que no per un interès o impuls des de les administracions que aportaven el finançament.

Pel que fa al suport als projectes de tercers, també s'observen algunes experiències interessants. Per exemple, la convocatòria general de subvencions que publica anualment l'Ajuntament de Barcelona, i que comprèn el suport a entitats culturals que presta l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB), inclou criteris generals com ara *"millorar la cohesió social de la ciutat"*, *"fomentar valors del civisme i la convivència"* o *"promoure, defensar i garantir els drets de ciutadania"*; més específicament, en l'àmbit del suport a projectes culturals s'hi inclou una línia adreçada a *"Projectes artístics i culturals que fomentin la cohesió social o que promoguin la relació i connectivitat entre cultura i educació"*, que en la convocatòria 2015 va servir per donar suport a 31 projectes (entre 104 sol·licituds), amb un valor total de 191.250€.⁴⁰

Quadre 4: Ajuts concedits per l'ICUB a projectes que vinculen cultura, educació i cohesió social (2014-15)

Any	Pressupost total	Línea de subvenció	Projectes subvencionats	Quantitat atorgada
2014	4.020.897 €	Projectes que desenvolupin la relació i connectivitat entre cultura i educació	34	116.000€
2015	3.976.897 €	Projectes artístics i culturals que fomentin la cohesió social o que promoguin la relació i connectivitat entre cultura i educació	31	191.250€

⁴⁰Informació proporcionada per l'ICUB per a la realització d'aquest estudi, juny 2015. Des de 2008 s'han inclòs línies de suport similars, per bé que amb lleugeres diferències de formulació.

Font: Informació facilitada per l'ICUB en resposta a la carta qüestionari enviada per els autors de l'informe.

Per la seva banda, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va disposar d'una línia de suport a projectes culturals d'intervenció comunitària per a la cohesió social l'any 2010, però va abandonar-la posteriorment.

En les línies d'arts escèniques (projectes de dansa, circ i teatre) i en la línia d'activitats dels centres de creació i producció d'arts escèniques, música i arts visuals de caràcter professional s'incorporen els criteris de:

- "Contribució a la creació de públics o foment de l'especialització del professional en el cas de la formació" (no s'especifica a quin col·lectiu, en tot cas, els experts estudien les dades del projecte i el valoren segons aquest criteri)
- Impacte en el territori/comunitat

Des de la Direcció General de Creació, gestionen el PICEM. En aquest programa d'indicadors, que recull l'activitat dels ajuntaments en l'àmbit de les arts escèniques i música, hi ha dades que poden interessar: Activitats complementàries a la programació i Activitats dirigides a públic familiar

Font: Dades facilitades pel Departament de Cultura de la Generalitat en resposta a la carta rebuda a l'inici de l'estudi.

Cal apuntar, d'altra banda, que algunes línies de suport que ofereix el Departament de Cultura, malgrat que de manera explícita no abordin aspectes relacionats amb les arts escèniques aplicades, han servit en la pràctica per donar suport a iniciatives com aquestes. Seria el cas, per exemple, de la línia d'"Ajuts per a la creació de públics per a la cultura" de l'Institut Català d'Empreses Culturals (ICEC), impulsada per primer cop l'any 2015 i que entre d'altres qüestions valora la introducció de noves formes de participació per part dels "públics". Introdueix la idea que la creació de nous espectadors, també, podem dinamitzar-se a través de l'articulació de projectes en els que participen.⁴¹

També existeixen algunes formes de suport des d'altres departaments de l'administració pública, per bé que en general amb quantitats menors: la Direcció General de Joventut, adscrita al Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat, ha ofert ajuts per a projectes d'educació musical i en arts escèniques; i per a projectes de teatre social i teatre infantil, per un valor total de 42.500€ entre els anys 2013 i 2015. D'acord amb les xifres proporcionades pel Departament, les quantitats atorgades a projectes culturals equivalien, segons l'any, a entre un 0,8% del total d'ajuts concedits (2013: 12.500€ sobre un total de 1.512.760€) i un 1,3% del total (2015: 23.940€ sobre 1.782.255€).⁴² Altres unitats del mateix Departament també han donat suport a projectes culturals. És el cas de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (que en alguns exercicis entre 2008 i 2014 ha concedit

⁴¹ Per a més informació, vegeu <http://cultura.gencat.cat/ca/detall/tramit/Subvencions-per-a-la-creacio-de-publics>

⁴² Informació proporcionada pel Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya per a la realització d'aquest estudi. Les dades corresponents a 2015, pel que fa a les quantitats concedides, són provisionals.

subvencions al centre Xamfrà) o l'àmbit de suport a la dona (que atorga una ajuda anual al Centre de Cultura de les Dones Francesca Bonnemaison per al projecte LaBonne, que entre d'altres qüestions, inclou activitats d'interculturalitat, creació artística i producció de documentals).⁴³ De la mateixa manera, l'Àrea d'Atenció a les Persones de la Diputació de Barcelona també dona suport a alguns projectes que vinculen les arts, la salut i la transformació social (arts escèniques per a l'autonomia personal i la inclusió social de les persones amb discapacitat, malalties cròniques i/o problemes de salut mental, inclusió social d'infants i joves a través del teatre social i les arts escèniques, etc.) en el marc de la convocatòria ordinària de subvencions, amb ajuts que els darrers anys han sumat 23.241€ en total l'any 2012 (6 projectes), 29.889€ el 2013 (10 projectes) i 34.935€ el 2015 (11 projectes).⁴⁴ Aquesta realitat és reconeguda per les entitats del sector, algunes de les quals indiquen que els ha estat més fàcil obtenir suport des dels departaments d'acció social que no dels de cultura, per bé que no es pugui parlar d'una tendència general en aquest sentit.

Per últim, l'observació realitzada també fa evident que, sovint, el desenvolupament de les arts escèniques aplicades ha de fer front a una escassa comprensió per part d'aquells agents públics que podrien prendre decisions "facilitadores", un fet que també es pot deure a la fragilitat de les entitats i professionals del sector, que no sempre s'han mobilitzat o no han trobat els canals adequats per formular peticions i recomanacions. Entre les qüestions que generen preocupació i que obstaculitzen el creixement del sector n'hi ha: en l'àmbit de l'educació (espai nul o molt limitat per a l'educació artística en l'ensenyament formal; dificultats dels professionals de les arts escèniques per a poder donar classes en contextos de l'educació formal; etc.), en l'àmbit de les polítiques socials i laborals (persones que reben una pensió i que poden perdre-la si són contractades de manera puntual per participar en projectes artístics de naturalesa professional), etc. Es pot considerar també, que en l'àmbit de les polítiques culturals, una consideració més explícita del valor educatiu, social i per a la salut de les arts escèniques i la cultura en general, generaria un "entorn facilitador" per tal que el conjunt dels agents que incideixen en l'ecosistema de la cultura (centres de formació, equipaments de producció i difusió, associacions de professionals, mitjans de comunicació, etc.) prestessin més atenció a processos d'aquesta naturalesa. Aquest impuls polític també s'hauria de traduir en iniciatives transversals i interdepartamentals que contribuïssin a incrementar l'atenció i la sensibilitat dels responsables d'altres departaments envers aquesta realitat i donessin lloc a mesures adequades en els seus àmbits respectius.

Principals reptes i necessitats detectades

En conjunt, l'observació mostra una realitat desigual i millorable, i evidencia la importància de la voluntat política i tècnica per transformar les maneres de fer i provocar canvis en el terreny. Quan aquests factors no existeixen, i atès que els equipaments i serveis públics i les entitats que en reben suport han d'atendre moltes altres prioritats, la dimensió educativa i social de les arts acostuma a quedar en un segon pla.

---

⁴³ Idem.

⁴⁴ Informació proporcionada per l'Àrea d'Atenció a les Persones de la Diputació de Barcelona per a la realització d'aquest estudi.

Una altra observació transversal és la manca, en general, d'espais d'interlocució entre l'administració i les entitats especialitzades en arts escèniques aplicades i d'una mirada des dels poders públics envers els agents que conformen el sector i el seu paper en el marc de les polítiques d'educació, salut i acció social. En ell mateix, aquest fet es pot considerar un obstacle de cara a la constitució d'un entorn afavorit de la feina en aquest terreny. Atesa la complexitat de les situacions socials en les quals s'intervé generalment, disposar d'un major reconeixement per part de l'administració donaria major solidesa i legitimitat a les intervencions de terreny i permetria derivar determinats casos a l'administració i treure profit dels beneficis en autoestima i confiança que poden generar les experiències en l'àmbit de les arts escèniques aplicades.

D'altra banda, l'absència d'una mirada de conjunt per a l'àmbit de les arts escèniques aplicades es reflecteix també en l'absència de dades recollides per l'administració al voltant d'aquest sector. En l'elaboració d'aquest informe, mentre algunes institucions han proporcionat dades relatives a les mesures adoptades i la despesa realitzada en aquest àmbit, altres no han pogut proporcionar-ne, en part a causa de l'absència de mètodes adequats de classificació i reconeixement de l'espai propi de les arts escèniques aplicades.

Finalment, una altra necessitat detectada és l'establiment de mecanismes per permetre una millor circulació al conjunt del territori català de projectes d'arts escèniques de tipus comunitari o de salut, que sovint es presenten només en l'equipament que els ha impulsat. Atesa la percepció d'un creixent interès per part del públic d'aquesta realitat i l'existència d'alguns projectes d'elevada qualitat, seria convenient que existissin mecanismes de suport per poder replicar en altres espais els projectes destacats, un fet que contribuiria a fer més eficients els processos i a multiplicar les metodologies més contrastades.

La conveniència de la interlocució institucional des de l'Observatori

Davant d'aquesta realitat, un dels àmbits en el qual l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades podria explorar el seu valor afegit és la interlocució institucional, tot fent arribar a altres agents públics informació sobre la realitat de les arts escèniques aplicades, síntesis de les publicacions impulsades des de l'Observatori o bé elaborades per altres i conclusions de les activitats realitzades; i buscant implicar responsables de les administracions en algunes de les activitats proposades, com ara els grups de treball temàtics, el Fòrum sobre les Arts Escèniques Aplicades o les visites a processos de treball de les entitats del sector. A mig termini, cal esperar que l'articulació del treball en xarxa entre els agents del sector, la interlocució entre aquests i l'Observatori contribueixi a la formulació de propostes concretes a les administracions, en àmbits com ara les polítiques educatives relacionades amb les arts escèniques.

La interlocució directa amb el Departament d'Ensenyament també podria servir per proposar una revisió dels plans d'estudi en l'educació superior de les arts escèniques, per tal d'incorporar assignatures relacionades amb l'educació, la salut i la comunitat al currículum del mateix Institut del Teatre.

3.7. Generació i transferència de coneixement

La voluntat de contribuir a una millora del coneixement especialitzat en l'àmbit de les arts escèniques aplicades ha estat una de les raons de ser de l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades des de la seva creació. L'informe del I Fòrum d'Arts Escèniques i Inclusió Social apuntava que l'Observatori podria servir per *"incrementar, aprofundir i difondre el coneixement especialitzat"* i per donar resposta a qüestions com *"la demanda generalitzada de mecanismes de recerca i avaluació que permetin identificar, sistematitzar i transferir les bones pràctiques."* Segons aquell informe, la gestió del coneixement *"s'hauria de traduir, d'una banda, en la realització de projectes de recerca propis; i, de l'altra, en la gestió i difusió del coneixement generat per altres o elaborat de manera pròpia."*⁴⁵ En aquest context, la gestió del coneixement especialitzat s'ha d'entendre no com una finalitat en ella mateixa sinó, principalment, com una eina per contribuir als processos de formació, desenvolupament professional, comunicació, treball en xarxa i interlocució institucional fets des de l'Observatori o per part d'altres agents del sector.

La realització d'aquest diagnòstic pretén contribuir al paper de l'Observatori com a espai de reflexió i aglutinament del coneixement relatiu a les arts escèniques aplicades. Alhora, aquest projecte es han valorat les necessitats i fortaleses existents en aquest àmbit, per tal d'orientar el futur treball de l'Observatori en aquest sentit. L'anàlisi realitzada permet confirmar que, per a molts professionals i entitats del sector, l'Observatori hauria de jugar un paper significatiu a l'hora d'aportar coneixements concrets (metodologies, experiències, criteris, contactes) a l'àmbit de les arts escèniques aplicades, atesa la percepció que fan falta eines d'aquest tipus per acompanyar el seu desenvolupament.

Entorns necessitats d'anàlisi, generació i circulació del coneixement

Hi ha diversos entorns en els quals es pot observar la debilitat dels processos de coneixement especialitzat existents:

- D'entrada, les aproximacions tradicionals a les arts escèniques en l'àmbit de la recerca i la formació han parat, en general, poca atenció a la seva dimensió o valor social, a la necessitat d'incorporar en les pràctiques escèniques la diversitat de perspectives i persones i a les repercussions educatives, socials o de salut i benestar que se'n poguessin desprendre. Malgrat que en les últimes dècades a nivell internacional i en alguns àmbits locals sí que hi ha hagut recerca en aquest àmbit, en general els resultats són poc visibles en la bibliografia i documentació disponible a l'Institut del Teatre. Així, segons algunes de les persones entrevistades en l'elaboració d'aquest diagnòstic, el professorat de l'Institut constata l'escassetat de bibliografia especialitzada, historiografia sobre la dimensió social de les arts escèniques, documentació audiovisual, revistes especialitzades, etc. En la pràctica, això dificulta

⁴⁵Institut del Teatre (2014), pàgines 17-18.

que aquestes reflexions s'incorporin en els processos de formació de formadors i, de retruc, afecta la formació de l'alumnat.

- Encara a l'interior de l'Institut del Teatre, els esforços realitzats sobretot en l'últim bienni per incorporar una reflexió sobre les aplicacions educatives, socials i de salut de les arts escèniques, han de fer front a la debilitat dels processos interns de circulació de la informació, que fan que les iniciatives vinculades a l'Observatori i d'altres que van en la mateixa línia no sempre arribin a tota la comunitat educativa. Malgrat que l'abast d'aquesta qüestió depassa l'àmbit estricte de les arts escèniques aplicades, per tal d'acomplir la missió de l'Observatori i incidir en la formació i la transferència del coneixement dins l'Institut caldria també fer-hi front. En aquest sentit, cal recordar que l'Institut es configura com un espai que articula la formació i nombrosos processos vinculats amb la pràctica professional, que vinculen el centre amb l'exterior (professorat que alhora treballa com a professional en la creació, la producció o la programació; xarxes de contactes professionals a nivell local i internacional, etc.), i tindria, per tant, un potencial elevat per multiplicar el coneixement que s'hi generi. A l'hora de fer-ho, podria trobar inspiració en iniciatives recents com la constitució d'una Àrea de Teatre i Transformació Social a la Real Escuela Superior de Arte Dramático (RESAD) de Madrid. En aquesta iniciativa hi participa professorat de les diverses disciplines que conformen la RESAD, amb la voluntat de reunir el coneixement existent, impulsar un espai comú d'anàlisi, la recerca, l'impuls al teatre amb vocació social i l'acompanyament del desenvolupament professional dels alumnes i antics alumnes del centre envers aquest àmbit.⁴⁶
- Fora de l'Institut, la naturalesa de la majoria de les entitats i projectes de l'àmbit de les arts escèniques aplicades tampoc no ajuda a una generació i gestió adequada del coneixement. La manca de recursos humans de molts projectes i la poca continuïtat de les iniciatives deixen poc marge per a funcions que, com en el cas de la documentació, l'anàlisi, la recerca o l'avaluació, tenen una prioritat menor i que sovint requeririen personal especialitzat. A més, en alguns casos, i sobretot quan es treballa amb persones i col·lectius desfavorits o en situació d'exclusió, hi ha una reflexió d'ordre ètic que condueix a no voler donar visibilitat als participants i realitzar els processos "a porta tancada". Per bé que aquests arguments siguin comprensibles, es podria valorar la incorporació, almenys en alguns projectes, de metodologies que, sense trencar la privacitat ni la intimitat de les persones participants, poguessin extreure reflexions i valoracions genèriques sobre la naturalesa i els resultats d'aquests processos.
- Finalment, en l'àmbit de les arts escèniques aplicades es troben a faltar, espais intermedis o "de segon nivell", que, amb una funció de "centre de recursos" o punt de trobada, afavoreixin l'acumulació i sistematització de la informació i la seva transmissió en diversos formats a professionals i entitats dels sectors afectats: bibliografia, grups de debat i de treball, seminaris, publicacions, etc. Algunes iniciatives, com la xarxa Artibarri i les diverses jornades i conferències existents, juguen

---

⁴⁶ Informació proporcionada per la RESAD durant l'elaboració d'aquest informe.

un paper en aquest sentit, però manquen espais més permanents que facilitin l'accés continuat a una informació de qualitat i que en facilitin la transferència a processos de formació, desenvolupament professional i comunicació a diversos públics i interlocutors. L'Observatori es constitueix com un espai privilegiat per cobrir aquesta absència.

Orientacions per al treball de l'Observatori

En aquest sentit, una de les principals peticions formulades a l'Observatori és que contribueixi a recollir, sistematitzar i difondre el coneixement especialitzat en l'àmbit de les arts escèniques aplicades, un fet que es concreta en diverses sol·licituds més específiques:

- A mig i llarg termini, seria convenient impulsar la recerca acadèmica en l'àmbit de les arts escèniques aplicades, mitjançant el foment de tesis doctorals, la constitució de grups de recerca interdisciplinaris i la transferència dels coneixements adquirits als recorreguts formatius de nivell de grau i de postgrau.
- Atesa la percepció que a nivell internacional hi ha bibliografia i referències significatives en els diversos àmbits propis de les arts escèniques aplicades (informes, articles, pàgines web, conferències, etc.), una de les funcions que podria realitzar l'Observatori és recollir informació d'aquest àmbit i suggerir criteris de qualitat per tal de destacar aquelles iniciatives o aportacions més rellevants: els textos més innovadors, les trobades professionals amb major capacitat de congregar agents clau i generar coneixement útil, les "bones pràctiques" amb més potencial de transferència, etc. Aquest treball podria contemplar la traducció de textos en altres llengües, l'elaboració de síntesis de les aportacions recents més significatives o l'encàrrec d'articles breus a autors locals o estrangers que permetin traslladar referents internacionals a un terreny més proper.
- A nivell local, la voluntat de contribuir a la transferència de coneixement s'hauria de traduir en la configuració d'espais que vinculin la pràctica de terreny amb la recerca, en ambdós sentits, per tal que l'Observatori sigui no només un espai d'anàlisi des de la distància sinó un "intercanviador" del coneixement conceptual i pràctic, un "laboratori" de les arts escèniques aplicades, que contribueixi a dissenyar i facilitar projectes concrets. En la línia del que també s'ha apuntat en l'apartat relatiu al treball en xarxa, sembla convenient afavorir la constitució de grups de treball amb vocació pràctica, que contribueixin a la generació de coneixement en àmbits concrets i a partir de les aportacions de professionals i entitats interdisciplinàries que incideixen en aquest sector.
- Un dels aspectes en els quals es percep la necessitat i el potencial per progressar el constitueixen les metodologies pròpies de la creació escènica en entorns educatius, comunitaris i de salut. L'elevat nombre d'entitats que conviuen al sector fa que hi hagi un capital acumulat significatiu, si bé de qualitat diversa, i que en general no ha estat prou documentat. Diverses de les persones entrevistades en l'elaboració d'aquest

informe apunten la necessitat d'explorar aquest àmbit per tal de definir millor els procediments i criteris més desitjables per al treball de les arts escèniques aplicades. Hi ha també experiències més consolidades en altres sectors (com ara l'educació musical o la música comunitària) que podrien aportar reflexions i recomanacions per alimentar la reflexió.

- En darrera instància, és important que l'Observatori sàpiga comunicar, tant al conjunt d'instàncies de l'Institut del Teatre com a altres professionals i entitats, els resultats del coneixement especialitzat, mitjançant el seu lloc web i les altres eines digitals (newsletter, perfils en xarxes socials, un blog, etc.), el Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades i altres canals presencials o virtuals que es puguin establir. Aquest treball de comunicació hauria d'explorar diversos llenguatges i formats: a més dels suports en text (imprès o digital) que s'han utilitzat majoritàriament fins ara, podria ser convenient utilitzar també recursos audiovisuals, per tal de diversificar els continguts (entrevistes, enregistraments d'assajos, projectes i espectacles, etc.), fer la comunicació accessible als públics, dar veu a la diversitat de protagonistes i poder transmetre de manera fidel els continguts dels projectes de les arts escèniques aplicades, a través del moviment, el so i la paraula.⁴⁷ La transferència del coneixement generat per l'Observatori també hauria d'adreçar-se a àmbits institucionals, com ara els departaments de l'administració responsables de les polítiques culturals, educatives, socials i de salut, tot fent-los partícips dels resultats de les recerques i processos existents, mitjançant trobades presencials o materials de comunicació adequats.

Aquest informe pretén fer aportacions en algunes de les línies esmentades, com ara la proposta d'un marc conceptual i de criteris de qualitat per a les arts escèniques aplicades, que podrien ser una base orientadora per a concretar metodologies més específiques. En qualsevol cas, la recerca realitzada també posa de manifest la necessitat de seguir aprofundint el treball en aquest sentit per tal que l'Observatori es constitueixi en un espai significatiu de recollida, generació i transferència del coneixement.

---

⁴⁷Com a novetat recent, ja en la fase final d'elaboració d'aquest informe, cal apuntar que el web de l'Observatori ha incorporat alguns vídeos.

4. Conclusions i recomanacions

Com ja s'ha exposat al llarg d'aquest diagnòstic, la intenció de l'Institut del Teatre mitjançant aquest encàrrec era permetre una anàlisi de la situació del sector de les arts escèniques aplicades, especialment a Catalunya, per tal d'obtenir algunes indicacions per dissenyar un pla de treball a mig termini de l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades. En coherència amb la labor de l'Institut com a institució educativa i de divulgació de les arts escèniques, es va apostar des de l'inici per l'Observatori com espai que incorporés les aportacions dels professionals que des de fa anys contribueixen al desenvolupament de les arts escèniques aplicades. Així mateix, es va ser conscient que la naturalesa institucional de l'Institut podria contribuir a un nivell d'interlocució i visibilitat que generalment és difícil d'assolir per a altres entitats i projectes.

Per obtenir aquesta "fotografia" del sector aquí i ara s'ha dialogat amb entitats i professionals, institucions, associacions, escoles, etc., sent conscients que n'hi ha moltes que no hi han pogut participar, però volent, mitjançant una mostra àmplia i diversa d'aportacions, fer llum sobre les dificultats, oportunitats, riscos i oportunitats per aquest sector.

Aquest darrer apartat vol fer una mirada transversal i una síntesi de les principals conclusions obtingudes a través del procés de recerca, amb orientacions específiques dels autors. L'Observatori neix en un moment molt específic per a aquest sector, un moment de desenvolupament i oportunitat. Hi ha diversos factors que determinen el sentit que podria tenir l'Observatori i afecten la percepció que des de l'exterior se'n té (en part vinculats a l'Institut i la seva història centenària), i que alhora que suposen una oportunitat també comporten riscos, com s'exposa a continuació.

4.1. Constatacions i orientacions generals

La novetat de la iniciativa, i la necessitat que evolucioni en diàleg amb el sector

La primera constatació neix del fet que no existeixin referents similars ni a nivell estatal ni internacional. En efecte, l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades a la Comunitat, l'Educació i la Salut suposa un projecte absolutament innovador i necessari, sobretot en el nostre context. Posseeix un clar espai a ocupar en la pràctica, la reflexió, la creació de xarxes...amb moltes possibilitats d'acció i de desenvolupament. No obstant això, es podria córrer el risc de precipitar les accions en termes de continguts i fases a desenvolupar, entre d'altres coses pel ritme trepidant amb el qual es mouen les demandes d'aquest sector.

Per això, seria important que des de l'inici l'Observatori pugui ser un espai que exerceixi l'escolta i el diàleg proper als professionals i projectes tant locals com internacionals, aquells més visibles però també aquelles aportacions que es fan des de llocs recòndits. De les converses mantingudes amb els professionals del sector se n'extreu també es valoraria que a

l'Observatori faci seus els valors d'aquests projectes en el seu propi funcionament: tenir en compte la diferència, la construcció col·lectiva, l'autocrítica, la contribució a la xarxa, etc.

L'Observatori com a plataforma d'interconnexió

El diagnòstic realitzat indica que l'Observatori podria tenir un paper en nombrosos processos vinculats a les arts escèniques aplicades (formació, desenvolupament professional, acompanyament dels processos de creació i difusió, foment de xarxes, interlocució institucional, generació i transferència del coneixement), però que l'ha d'exercir tot sabent combinar posicions i rols diferents segons el cas: en alguns moments, es tracta d'impulsar i gestionar iniciatives, sobretot allà on estratègicament el seu paper sigui més distintiu; en d'altres, facilitar processos per tal que els gestionin altres.

Aquesta realitat plural requeriria capacitat de dialogar amb l'exterior i una mirada lateral, que fos capaç alhora de reconèixer les interseccions entre els diversos processos, establir les passarel·les existents entre àmbits de treball i detectar oportunitats i entorns per a transferir coneixement i dissenyar noves activitats.

Un moment d'especial desenvolupament, interès i necessitat

Existeixen experiències destacades en el camp de les arts escèniques aplicades a Catalunya i a Espanya des de finals de la dècada de 1990 i principis del 2000, però ha estat des de 2012 que aquests projectes han suscitat un interès i reconeixement per part dels artistes, institucions i en general del sector cultural convencional, mentre que en el terreny de l'educació i la salut aquest reconeixement ja s'havia produït abans. Això ha provocat que es multipliquin els projectes, les jornades, les accions amb implicació d'alguns creadors per primera vegada, etc., i que fins i tot alguns equipaments culturals, més establerts, impulsin iniciatives pròpies.

D'aquesta manera, l'Observatori té l'oportunitat d'enriquir i acompanyar la dinàmica existent, afavorir la professionalització i la maduresa del sector i l'accessibilitat dels projectes a espais diversos i a un públic molt ampli. L'impacte de les accions es multiplica quan es produeix un reconeixement del seu valor social i diferencial. El risc és que la visibilitat sigui contraproductiva si no es reflexiona prou ni s'aporten elements diferencials respecte d'allò que ja s'està fent. Sabent que les entitats viuen en un context d'urgència, seria molt desitjable que l'Observatori no es veiés arrossegat en l'espiral del "fer" i es permetés una reflexió i una articulació correcta de les accions que puguin aportar elements diferenciadors.

Contextualització de l'Observatori a l'Institut del Teatre

L'Observatori neix en un espai, l'Institut del Teatre, que compta amb una història i una imatge molt marcades. En les converses mantingudes amb altres agents es detecta un reconeixement positiu de l'Institut per la creació de l'Observatori. Així mateix, hi ha intenses reflexions sobre el veritable sentit que l'Observatori hauria de tenir per el centre, en el sentit d'integrar-s'hi de

manera transversal, i no com una acció aïllada, i alhora per la necessitat de desenvolupar una metodologia de treball i de presa de decisions particular, basada en el diàleg i la sinergia.

L'Observatori podria acompanyar, des de la seva posició, la reflexió de les escoles d'art dramàtic i dansa en relació amb el lloc dels continguts i recorreguts formatius relacionats amb les arts escèniques aplicades en la formació dels professionals de les arts escèniques. I donar suport, si es considera pertinent, a la sensibilització de les administracions.

Reflexió sobre terminologia i conceptes

Diverses de les persones contactades en el transcurs del estudi qüestionen el nom de l'Observatori per l'ús de l'expressió "arts escèniques aplicades", adaptat inicialment de la nomenclatura pròpia dels països anglosaxons. Cal recordar que aquest és un sector molt afectat per les definicions, la necessitat d'afirmació i de diferència, i que els diversos professionals, companyies, projectes o institucions tendeixen a identificar-se cadascun amb objectius i conceptes diversos.

Entre les observacions que es formulen en aquest sentit hi ha les següents:

- Qüestionament del terme "*arts escèniques*", en comptes del qual es podria utilitzar "*arts vives*".
- L'expressió "*arts aplicades a...*" suposa que hi ha una intenció i una consciència de la incidència buscada. No tothom hi està d'acord, ja que molta gent considera que la participació en cultura és un dret inherent a les persones i no ha de tenir implícita una intencionalitat encara que la pràctica pugui conduir a determinats efectes. A més, es considera que aquesta és una nomenclatura més pròpia de plantejaments d'acció social, que durant molt temps han parlat d'"*integració*" o d'"*inclusió*", sense qüestionar les causes socials i estructurals que produeixen aquests efectes i que caldria abordar en primer lloc. A més, qualsevol reflexió sobre la "*inclusió*" comporta reflexions sobre on i qui es vol incloure. Els projectes d'arts escèniques aplicades volen propiciar espais horitzontals i de tria personal, de manera que cadascú pugui decidir de quins contextos vol formar part.
- El risc d'abastar massa: el fet que es parli d'"*educació, comunitat i salut*" fa que es tingui la percepció de voler abastar massa, en un terreny amplíssim i que comprèn objectius, metodologies i processos molt diferents. En aquest sentit seria convenient que l'Observatori definís unes prioritats en la seva observació i també unes fases per sistematitzar tot aquest coneixement.

Aquest informe, mitjançant la proposta d'un marc conceptual i d'orientacions que intenten ser concretes, vol fer un pas en aquesta direcció. En qualsevol cas, la reflexió sobre la terminologia hauria de ser un element permanent, sobretot en la fase inicial de l'Observatori i si es detecta un possible allunyament d'agents considerats clau.

4.2. Observacions específiques

L'anàlisi creuada de les observacions fetes en els diversos temes analitzats també permet fer una sèrie de constatacions més específiques sobre la naturalesa actual de les arts escèniques aplicades, i que proporcionaran la base per a la posterior formulació de recomanacions:

- Les arts escèniques aplicades són un sector emergent, especialment en el context de Catalunya i la resta de l'Estat, i en general mancades d'espais de sistematització del coneixement i acompanyament formatiu.
- La relativa novetat del sector i de la terminologia que s'hi fa servir fa necessària la reflexió sobre les característiques i implicacions de les arts escèniques aplicades. Aquest informe, mitjançant la proposta d'una definició i uns criteris de qualitat, vol fer una aportació en aquest sentit, que en tot cas caldrà contrastar amb la pràctica en el futur.
- Les implicacions socials i ètiques de les arts escèniques aplicades comporten una reflexió no només a nivell del disseny dels projectes, sinó també de la definició de les institucions i les seves maneres de treballar. En aquest sentit, una de les constatacions de l'informe, però que probablement supera les recomanacions específiques per a l'Observatori, té a veure amb la necessitat que els processos d'accés a la formació, en entorns com l'Institut i d'altres centres, incorporin una reflexió sobre l'accessibilitat i el reconeixement de la diferència, i contemplin l'adopció de mesures apropiades en aquest sentit.
- La constatació del desenvolupament de les arts escèniques aplicades comporta també una reflexió sobre la manera com es defineixen les arts escèniques en general i la seva manera d'aportar valor a la societat. Aquesta reflexió afecta també la definició dels perfils professionals i les competències i capacitats que requereixen, i s'hauria de traduir en mecanismes més plurals en la formació i el desenvolupament professional, conscients que la carrera de les persones formades en les arts escèniques requerirà una adaptació flexible a formes de treball i finalitats diverses i variades.
- Entre les especificitats de les arts escèniques aplicades hi ha la importància dels processos creatius i de les metodologies que s'hi utilitzen, inclosa la necessària participació activa de totes les persones implicades. En aquest sentit, qualsevol mecanisme de suport i acompanyament al sector (formació, finançament, documentació, etc.) ha de contemplar aquesta realitat i reconèixer els recursos específics que cal destinar a la qualitat dels processos.
- Malgrat el progressiu desplegament i interès al voltant del sector, s'hi detecten encara debilitats estructurals que en limiten la visibilitat, l'acumulació, la transferència del coneixement i la plena explotació del potencial existent en termes artístics, educatius, socials i de salut. L'escassetat del finançament; la manca d'espais de treball en xarxa entre els agents implicats en la creació, i entre aquests i altres interlocutors clau; el

treball limitat de comunicació i difusió; la feblesa dels espais intermedis i de formació i suport especialitzat; i la manca de polítiques transversals i sensibles a la realitat del sector són alguns dels factors que dificulten un desenvolupament sostenible de les arts escèniques aplicades.

- Entre les diverses debilitats detectades, l'absència d'espais adequats de coneixement mutu, presentació de metodologies, resultats i impactes i elaboració compartida de projectes sorgeix com una necessitat molt marcada, a diversos nivells: espais que agrupin les entitats que treballen al terreny, aquestes amb els programadors, els programadors entre ells, i els diversos agents vinculats a processos de recerca, elaboració de polítiques i comunicació.
- Una altra necessitat de fons té a veure amb la necessitat de millorar, sistematitzar i difondre el coneixement especialitzat, com a element de base per als processos de formació, desenvolupament professional, acompanyament sectorial i millora de les polítiques, entre d'altres.

4.3. Recomanacions

Aquest darrer apartat suggereix diverses línies per a la concreció d'un pla de treball a mig termini de l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades.

Estructura de l'Observatori

Per tal de fer front a les recomanacions que formula aquest informe, l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades podria valorar les mesures següents:

- Seria convenient incorporar un ventall més divers d'agents al Consell Rector, incorporant-hi especialment entitats de base (per tal d'aconseguir una mirada més plural i incrementar la legitimitat a ulls exteriors) i agents dels àmbits de l'educació, la salut o la comunitat, per tal que aquest espai esdevingués un entorn d'intercanvi d'informació i coneixement, aprofitament de sinergies i reflexió sobre projectes.
- Fidelitzar la relació de l'Observatori amb les entitats que conformen el Consell Rector és un repte: caldria informar amb regularitat de les accions que realitza l'Observatori, convidar-los a activitats, etc. tot establint relacions properes i propiciant sinergies més allà de les trobades formals.
- Pel que fa al grup d'experts que acompanya l'Observatori, es podria valorar una implicació més puntual i centrada en projectes concrets.
- Per últim, i atesa l'amplitud i complexitat de la tasca que es proposa l'Observatori, seria desitjable reforçar els recursos humans permanents o puntuals amb què compta .

Formació i desenvolupament acadèmic

La labor acadèmica i el disseny de plans d'estudi no és tasca de l'Observatori, però aquest podria fer tasques d'assessorament, facilitació i referència de l'Institut del Teatre en allò que afecti la formació en matèria d'arts escèniques aplicades. Això inclou tant l'oferta formativa

del mateix Institut, com la promoció de canvis més estructurals per al conjunt de processos formatius que incideixen en les arts escèniques en general i en les arts escèniques aplicades en particular.

En aquest àmbit, caldria plantejar com a possibles mesures de futur les següents:

- Seria convenient coordinar amb els equips directius dels centres de l'Institut les activitats a programar en matèria d'arts escèniques aplicades (activitats, tallers, xerrades, etc.), presentant-les com un programa anual i no com a accions aïllades, fet que contribuiria a identificar el rol de l'Observatori respecte la resta de la institució, reforçar els esforços i donar una imatge compacta i amb sentit. Entre les accions impulsades en aquest àmbit i que convindria continuar hi ha: les trobades de l'alumnat i el professorat amb responsables de projectes que visiten Catalunya; les trobades amb responsables de projectes destacats al territori; els tallers amb creadors i companyies; la programació d'espectacles professionals; o l'organització de xerrades específiques o taules de treball amb professors de l'Institut.
- En relació amb aquest darrer aspecte, es detecta un interès per l'àmbit de les arts escèniques aplicades però també un coneixement encara limitat de l'abast i la profunditat d'aquest sector, motiu pel qual seria positiu promoure trobades amb el professorat i començar a introduir aquesta qüestió de manera continuada.
- Quan es posi en marxa el Màster en Arts Escèniques Aplicades a la Comunitat, aquesta seria una oportunitat perfecta per fer de pont entre l'Observatori i l'entorn acadèmic. Per això, seria important que hi hagués un bon diàleg perquè pugui convertir-se en referent en la formació de professionals i que aquests puguin involucrar-se activament i col·laborar amb l'Observatori. En aquest sentit, cal recordar que hi ha coneixement especialitzat i experiència al terreny que caldria saber valorar a l'hora de dissenyar activitats formatives.
- L'Institut del Teatre, amb suport de l'Observatori, podria liderar les converses polítiques i institucionals necessàries per plantejar la introducció acadèmica d'aquests continguts en els estudis actuals (assignatures optatives, assignatures transversals als graus, treballs de final de carrera, o fins i tot un grau especialitzat).
- De manera més àmplia, l'Institut també podria proposar que en les trobades de les escoles d'art dramàtic i els conservatoris de dansa a nivell de l'Estat s'incloués com a tema de debat la formació dels professionals de les arts escèniques aplicades.

Desenvolupament professional

Com a complement del treball en l'àmbit formatiu, l'informe de diagnòstic fa evident la necessitat d'altres recursos i mecanismes que acompanyin, de manera continuada, l'especialització professional de les diverses persones que intervenen en els processos propis de les arts escèniques aplicades (creadors/es, productors/es, mediadors/es, etc.), en una òptica interdisciplinària.

En aquest àmbit, caldria plantejar com a possibles mesures de futur les següents:

- Convé millorar el seguiment que fa l'Institut del Teatre del desenvolupament professional dels seus graduats i els serveis que puguin ser necessaris en aquest àmbit. Per tal de fer front a l'absència d'informació quantitativa i qualitativa suficient al voltant del sector, es podria plantejar un seguiment periòdic des de l'Observatori de xifres i perfils relatius a la inserció professional en l'àmbit de les arts escèniques aplicades.
- També seria necessari ajudar al desenvolupament de definicions dels perfils professionals propis de les arts escèniques aplicades, així com de visions de les arts escèniques que integrin de manera més adequada la pluralitat de funcions professionals que hi tenen lloc.
- Una de les qüestions que podria ser convenient analitzar des de l'Observatori és la naturalesa dels models organitzatius propis de les arts escèniques aplicades, els diversos factors que els determinen (com ara les condicions laborals) i el disseny de les configuracions organitzatives més interessants per a la sostenibilitat de les iniciatives.
- També seria necessari desenvolupar una vinculació fluida entre les associacions de professionals i l'Observatori, per tal d'assegurar un acompanyament adequat i complementari del desenvolupament professional al sector.

Creació i producció

Els processos creatius són a la base de la cadena que conformen les arts escèniques aplicades, allò que els dona sentit i valor. L'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades ha de saber reconèixer la naturalesa imprescindible de la creació, i assumir un paper de facilitador de processos i connexions en aquest àmbit, més que no d'agent implicat directament.

Caldria plantejar com a possibles mesures de futur les següents:

- Seria adequat invitar creadors internacionals i amb experiències reconegudes a trobar-se amb els creadors locals, per generar idees, motivació, inquietud i enfortir la formació, aprofitant les experiències d'uns i d'altres.
- També és convenient proposar trobades entre creadors amb la finalitat de contrastar mètodes de treball, troballes i reptes o límits sobre els quals es pugui investigar, propiciant la generació de recursos però també el coneixement i les possibles sinergies que poguessin sorgir.
- Finalment, caldria valorar l'organització de visites per apropar els processos de creació en viu, dirigida a entitats i públic en general, però posant l'accent en l'aproximació de les institucions i professionals d'altres sectors (salut, educació, acció comunitària, etc.), per fomentar el diàleg inter-institucional al voltant de la cultura, el seu valor social i la implicació de les polítiques públiques i els suports privats envers aquest sector. La realització d'aquestes activitats hauria d'incorporar una reflexió ètica, que assegurés la plena consciència i conformitat per part de les persones afectades i la contextualització de cada experiència.

Difusió

La difusió i presentació dels processos propis de les arts escèniques aplicades juga un paper significatiu de cara a fer conèixer entre diversos interlocutors la vàlua de les iniciatives pròpies d'aquest àmbit i per cloure el cercle que s'inicia amb la creació.

En aquest sentit, caldria plantejar com a possibles mesures de futur les següents:

- Convindria afavorir els partenariats entre entitats que impulsen projectes d'arts escèniques aplicades sobre el terreny, equipaments i festivals que els poden difondre, per beneficiar-se mútuament.
- Aquest treball també podria tenir una dimensió internacional, afavorint l'aproximació a xarxes internacionals de producció o de difusió en les quals es puguin conèixer iniciatives i professionals, així como generar noves propostes.

Treball en xarxa

El diagnòstic realitzat apunta a la importància que, en un context caracteritzat per la pluralitat d'agents i l'absència d'espais adequats d'interacció, l'Observatori pugui contribuir a la creació de interrelacions i esdevenir un espai que gestiona informació, contactes i coneix profundament la realitat del sector, per tal de ser l'"agulla" amb la qual es pugui teixir la xarxa i un punt d'assessorament per a qui busca col·laboracions.

L'anàlisi també posa de manifest que en aquest marc el paper de l'Observatori no hauria de ser de gestió d'una xarxa sinó més aviat, el de generar grups de treball amb objectius clars a aconseguir i resultats concrets a obtenir en un temps determinat, i en els quals hi participessin diverses persones, entitats i institucions amb un interès directe en la matèria. El fet de concretar i donar resposta a necessitats de les entitats possiblement, a mitjà termini, impulsaria des d'elles mateixes la creació d'algun tipus de xarxa o l'enfortiment de les xarxes ja existents.

En aquest àmbit, caldria plantejar com a possibles mesures de futur les següents:

- Seria convenient impulsar grups de treball o altres mecanismes de caire temporal, que podrien abordar algunes de les temàtiques d'interès prioritari apuntades en aquest informe (definició dels perfils professionals propis de les arts escèniques aplicades, per tal de fer-los més visibles i poder concretar itineraris de formació adients; incidència en les polítiques educatives, per tal d'incrementar els espais per a projectes artístics en l'educació formal i informal; formes de contractació per a persones receptores d'una pensió quan participen en projectes d'arts escèniques aplicades; etc.) i en els quals participarien les entitats pròpies de les arts escèniques aplicades i altres agents significatius en cada cas. La presentació dels resultats d'aquestes iniciatives podria servir alhora per reunir agents de diversos àmbits, donar-hi visibilitat i generar nous espais de debat i reflexió compartits.
- En aquest marc, el paper de l'Observatori i l'Institut s'hauria de centrar principalment en aquells temes on pot aportar més valor afegit: identificació d'interlocutors institucionals clau, manteniment d'un banc de dades que permeti identificar agents

significatius al sector, participació activa en aquells grups de treball que per temàtica tinguin especial rellevància per a l'Institut, acompanyament, i difusió final dels resultats.

- D'altra banda, sí que podria convenir un lideratge més directe per part de l'Observatori en el treball en xarxa a nivell internacional: organització d'espais d'interacció amb professionals i entitats d'altres països; invitació a persones reconegudes a realitzar seminaris especialitzats o projectes pràctics; assessorament a entitats catalanes interessades a participar en iniciatives a nivell internacional; participació de l'Observatori en xarxes o trobades a nivell europeu, com a primer pas per a una implicació més activa en projectes de cooperació en àmbits com la formació, la recerca o la coproducció; etc.

Incidència en les polítiques públiques

Explorar el seu valor afegit mitjançant la interlocució institucional és una de les aportacions importants que podria fer l'Observatori al sector. En aquest sentit, es percep la necessitat de mantenir un diàleg actiu amb les institucions públiques per al coneixement i promoció de polítiques que donin suport i facilitin el treball en l'àmbit de les arts escèniques aplicades.

En aquest àmbit, caldria plantejar com a possibles mesures de futur les següents:

- Fer arribar a altres agents públics informació sobre la realitat de les arts escèniques aplicades, síntesis de les publicacions impulsades des de l'Observatori o bé elaborades per d'altres i conclusions de les activitats realitzades, segons l'interès de l'interlocutor.
- Implicar responsables de les administracions a les activitats de l'Observatori, com ara els grups de treballs o les visites als processos creatius.
- Assegurar que les conclusions dels grups de treball i altres activitats rellevants de l'Observatori (el Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades, per exemple) inclouen recomanacions adreçades a les administracions públiques.
- A mig i llarg termini, afavorir una millor comprensió per part de les diverses administracions de la realitat de les arts escèniques aplicades i la seva naturalesa interdisciplinària, que requereix una conceptualització adequada (recollida de dades, etc.), mecanismes interdepartamentals i espais de governança participativa, en els quals els responsables públics puguin dialogar amb els diversos agents del sector.

Generació i transferència de coneixement

L'anàlisi realitzada mostra com, per a molts professionals i entitats del sector, l'Observatori hauria de jugar un paper significatiu a l'hora d'aportar coneixements concrets (metodologies, experiències, criteris, contactes) a l'àmbit de les arts escèniques aplicades, atesa la percepció que fan falta eines d'aquest tipus per acompanyar el desenvolupament del sector i la posició privilegiada de l'Institut del Teatre en aquest terreny.

Gran part de les persones amb les quals hem tingut l'ocasió de parlar destaquen que existeix molt material sobre aquests temes però que no existeixen canals adequats per destriar-los i hi

ha escasses traduccions de textos de referència al català i al castellà. En aquest sentit, el paper de l'Observatori no seria tant de generar nous materials com, des d'una mirada professional i rigorosa, poder recomanar les lectures més adequades.

En aquest àmbit, caldria plantejar com a possibles mesures de futur les següents:

- A mig i llarg termini, seria convenient impulsar la recerca acadèmica en l'àmbit de les arts escèniques aplicades, mitjançant el foment de tesis doctorals, la constitució de grups de recerca interdisciplinaris i la transferència del coneixement als processos de formació a nivell de grau i de postgrau.
- L'Observatori podria constituir, a través dels serveis de biblioteca i documentació de l'Institut del Teatre, un repertori de fonts especialitzades en arts escèniques aplicades, tant locals com internacionals: publicacions especialitzades, arxiu de materials audiovisuals (produccions, pel·lícules, documentals, etc.).
- Així mateix, és necessari un treball de selecció estratègica dels materials existents, destacant aquells que siguin més rellevants, promovent la traducció de textos de referència (obres completes o extractes) i encarregant articles breus a autors locals o estrangers que permetin traslladar referents internacionals a un terreny més proper.
- Caldria plantejar així mateix l'elaboració, mitjançant grups especialitzats amb participació de professionals del sector, de protocols i orientacions pràctiques per a la gestió de projectes i tasques tècniques vinculades amb l'àmbit de les arts escèniques aplicades.
- En un sentit similar, caldria promoure un treball específic sobre les metodologies pròpies de la creació escènica en entorns educatius, comunitaris i de salut: aprofitant l'experiència i els coneixements acumulats per les entitats es podrien promoure grups per descriure i sistematitzar algunes metodologies.
- Iniciatives com el Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades contribueixen no només a l'intercanvi del coneixement sinó també a altres funcions importants per a l'Observatori, com ara el foment del treball en xarxa i la interlocució institucional, i seria convenient mantenir-les en el programa de treball.
- Finalment, és important comunicar de manera eficaç, tant al conjunt d'instàncies de l'Institut del Teatre com a altres professionals i entitats, els resultats del coneixement especialitzat explorant diversos llenguatges i formats, inclosos els suports audiovisuals.

Bibliografia

Joan Abellan, *Boal contra Boal* (Barcelona: Institut del Teatre, 2001).

Arts Council England, *The Value of Arts and Culture to People and Society; an evidence review* (Londres: Arts Council England, 2014). Disponible a <http://www.artscouncil.org.uk/media/uploads/pdf/The-value-of-arts-and-culture-to-people-and-society-An-evidence-review-TWO.pdf>

Ciutats i Governaments Locals Units, *Cultura 21: Accions. Compromisos sobre el paper de la cultura a les ciutats sostenibles* (Barcelona: Ciutats i Governaments Locals Units, 2015), disponible a http://agenda21culture.net/images/a21c/nueva-A21C/C21A/C21_2015web_cat.pdf

Cultural Learning Alliance, *The Case for Cultural Learning. Key Research Findings* (Londres: Cultural Learning Alliance, 2011), disponible a http://www.culturallearningalliance.org.uk/images/uploads/Key_Research_Findings.pdf

Eva García, "Artes escénicas y comunidad", a *Abierto al público*, nº4 (2015). Disponible a <http://issuu.com/redescena.net/docs/abiertoalpublico2015>

Institut del Teatre, *Fòrum d'Arts Escèniques i Inclusió Social. 26 d'octubre de 2013. Informe final* (Barcelona: Institut del Teatre, 2014); disponible a http://oaea.institutdelteatre.cat/wp-content/uploads/2014/11/informe_observatori_novembre14.pdf

Interarts, *Cultura per la inclusió social a Barcelona. Mapatge d'experiències 1.0* (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2011), disponible a http://www.bcn.cat/barcelonainclusiva/ca/2011/6/xarxa7_mapa.pdf

Lucina Jiménez i Gemma Carbó, "Educación, cultura y desarrollo", a Alfons Martinell (coord.), *Cultura y desarrollo. Un compromiso para la libertad y el bienestar* (Madrid i Tres Cantos: Fundación Carolina i Siglo XXI, 2010); disponible a http://www.catedraunesco.com/resources/uploads/culturaydesarrollo_amartinell.pdf

Clare Leadbetter i Niamh O'Connor, *Healthy Attendance? The Impact of Cultural Engagement and Sports Participation on Health and Satisfaction with Life in Scotland* (Edimburg: Scottish Government Social Research, 2013), disponible a <http://www.gov.scot/Resource/0043/00430649.pdf>

François Matarasso, *Use or Ornament? The social impact of participation in the arts* (Stroud: Comedia, 1997), disponible a <http://www.feisean.org/downloads/Use-or-Ornament.pdf>

François Matarasso, "Sin ayuda, sin permiso: Las artes comunitarias en tiempos de cambio", ponència inclosa a Diversos Autors, *VI Jornadas sobre la Inclusión Social y la Educación en las Artes Escénicas* (Madrid: INAEM et al, 2014), disponible a <http://www.mecd.gob.es/cultura->

mecd/areas-cultura/artesescenicas/artes-escenicas-e-inclusion-social/jornadas-sobre-la-inclusion-social.html

Carme Mayugo, Xavi Pérez i Marta Ricart (coords.), “Joves, creació i comunitat”, *Finestra oberta*, nº41 (Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2004), disponible a <http://www.fbofill.cat/sites/default/files/390.pdf>

Martha C. Nussbaum, *Crear capacidades. Propuesta para el desarrollo humano* (Barcelona: Espasa, 2012).

Amartya Sen, *Development as Freedom* (New York: Anchor Books, 1999)

Sinapsis, *Art en contextos sanitaris: Itineraris i eines per desenvolupar projectes col·laboratius* (Barcelona: Sinapsis / Trans_Art_Laboratori, 2009), disponible a <http://www.trans-artlaboratori.org/descarregues/Artencontextossanitaris.pdf>

Joan Subirats, Nicolás Barbieri i Adriana Partal, “El retorn social de les polítiques culturals: de l’impacte social al valor públic”, *Quaderns d’acció social i ciutadania*, nº10 (Barcelona: Departament d’Acció Social i Ciutadania, 2010), pp. 19-23, disponible a <http://benestar.gencat.cat/ca/detalls/Article/Numero-10-octubre-de-2010>

UNESCO, *Hoja de Ruta para la Educación Artística. Conferencia Mundial sobre la Educación Artística: construir capacidades creativas para el siglo XXI* (París: UNESCO, 2006), disponible a http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_es.pdf

Les referències a pàgines web han estat comprovades entre maig i octubre de 2015. Per a més detall, vegeu les notes a peu de pàgina pertinents.

Sobre els autors

Jordi Baltà Portolés treballa com a investigador, consultor i formador en matèria de gestió i polítiques culturals i relacions internacionals. Entre els seus àmbits d'interès hi ha les polítiques culturals urbanes i regionals, les polítiques de diversitat cultural, el paper de la cultura en el desenvolupament sostenible i l'avaluació de polítiques i projectes culturals. Forma part del Grup d'Experts de l'Agenda 21 de la cultura, del Grup d'Experts per a la Convenció d'UNESCO sobre la Diversitat de les Expressions Culturals, de la xarxa U40 "Cultural Diversity 2030" i de la junta de l'Associació de Professionals de la Gestió Cultural de Catalunya (APGCC). Entre 2001 i 2014 havia treballat com a investigador i coordinador de projectes a la Fundació Interarts. Entre d'altres projectes, va encarregar-se de la coordinació científica del European Expert Network on Culture (EENC) entre 2011 i 2014. És consultor i tutor al Màster Interuniversitari en Gestió Cultural UOC-UdG i professor associat al Grau en Relacions Internacionals de la URL.

Eva García combina el treball sobre el terreny vinculat a l'entitat que va a crear amb el treball com a assessora i especialista en arts escèniques aplicades. Experta en creació i producció escènica vinculada a espais diferents i persones no habituals en els escenaris. Llicenciada en interpretació textual per l'ESAD de Còrdova, presenta el DEA després d'una estada amb Augusto Boal al Brasil (2000). Crea l'entitat cultural transFORMAS (2004) a Barcelona, dedicada específicament al desenvolupament de produccions escèniques de caràcter professional amb persones no habituals i projectes artístics de caràcter comunitari. Coordina des de 2012 les Jornadas sobre la inclusión social y la educación en las artes escénicas que organitza l'INAEM juntament amb set altres institucions culturals. Publica per a La Red Española de Teatros un número d'*Abierto al Público* sobre programació inclusiva en espais escènics (2015). Assessora per a Apropa Cultura del projecte "*Educa amb l'art al teu centre*".

Annex 1: Institucions i persones que han fet aportacions en el transcurs de l'estudi

Per a l'elaboració d'aquest estudi s'han establert contactes amb persones i institucions a través de diversos canals:

- a) **Consulta inicial per escrit**, adreçada a administracions públiques, equipaments culturals actius en la programació d'activitats d'arts escèniques, centres de formació superior en l'àmbit de les arts escèniques i persones graduades a l'Institut del Teatre, amb l'objectiu de recollir informació relativa a les activitats i projectes en l'àmbit de les arts escèniques aplicades en les quals haguessin participat o haguessin donat suport.
- b) **Entrevistes personalitzades**, amb professionals i representants d'algunes institucions i entitats representatives.
- c) **"Focus groups"**, és a dir sessions de debat en grup amb representants d'entitats i institucions a manera de conversa i diàleg, per tal de tractar els temes identificats al llarg de l'estudi. Els participants es van agrupar en funció de si es tractava d'equipaments, festivals, entitats que gestionen projectes al territori o persones graduades a l'Institut del Teatre.

Volem agrair la col·laboració de totes les persones i entitats que han col·laborat en aquest estudi, i el temps, recursos, informació i reflexions que hi han aportat. El llistat següent inclou les institucions, entitats i persones que han participat en les diverses fases del procés. Agraïm així mateix l'interès d'altres persones que hi haurien volgut participar però no ho han pogut fer per diversos motius.

a) Respostes a la consulta per escrit

- Conservatori Municipal de Música de Barcelona
- Conservatorio Superior de Danza de Madrid "María de Ávila" (CSDMA)
- Escola Superior d'Art Dramàtic de les Illes Balears
- Conservatori Superior Illes Balears
- Teatre Principal d'Olot
- Fira Internacional de Teatre Integratiu (FITI)
- Teatre Municipal de Badalona
- Bitó Produccions
- Sala Beckett
- Teatre L'Escorxador de Lleida
- Teatre Nacional de Catalunya
- Centre d'Arts Escèniques de Terrassa (CAET)
- Teatre-Auditori Sant Cugat
- Centre Arts Escèniques Osona
- Ajuntament de Barcelona: Institut de Cultura de Barcelona (ICUB)

- Ajuntament de Tarragona
- Diputació de Barcelona: Benestar Social
- Diputació de Barcelona: Oficina de Difusió Artística (ODA)
- Generalitat de Catalunya: Departament de Cultura – Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC)
- Generalitat de Catalunya: Departament de Cultura – Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural (OSIC)
- Generalitat de Catalunya: Departament de Benestar Social i Família

b) **Persones entrevistades**

- Raimón Àvila, coordinador acadèmic, Institut del Teatre
- Àngels Nogué, directora de l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades, Institut del Teatre
- Jordi Planas, director de l'Escola Superior de Tècniques de les Arts de l'Espectacle (ESTAE), Institut del Teatre
- Merce Mariné, directora de l'Escola Superior d'Art Dramàtic (ESAD), Institut del Teatre
- Antonio-Simón Rodríguez, coordinador d'arts escèniques aplicades, Institut del Teatre
- Carles Salas, director del Centre d'Osona de l'Institut del Teatre
- Agustí Ros, secretari acadèmic, Conservatori Superior de Dansa (CSD), Institut del Teatre
- Maxime Iannarelli, professor de dansa, Institut del Teatre
- Catherine Allard, directora d'IT Dansa Jove Companyia, Institut del Teatre
- Núria Sempere, directora de l'Escola Municipal de Música - Centre de les Arts, L'Hospitalet de Llobregat
- Francesc Casadesús, director del Mercat de les Flors
- Jaume Costa, Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya (AADPC)
- Martín Curletto, Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya (AADPC)
- Cèsar Compte, Associació de Professionals de la Dansa de Catalunya (AdPC)
- Àgia Luna, xarxa Artibarri
- Marcel·lí Puig, xarxa Artibarri

c) **Participants en els "focus groups"**

- Cristina Alonso, El Graner
- Judit Font, Ateneu Popular Nou Barris
- Ramon Simó, Festival Grec
- Romà Solé, Festival Eclèctic
- Raúl Perales, Alta Realitat
- Carolina Alejos, Dansalut / Marge contemporani
- Joel Alvarez, Marabal
- Elisabet Aznar, La Nave Va
- Ana Fernández, La Xixa Teatre
- Gemma Carbó, ConArte Internacional

- Angie Rosales, Pallapupas- Pallassos d'hospital
- Pablo Persico, Integrasons
- Thomas Louvat, transFORMAS arts escèniques i transformació
- Jordi Forcadas, Forn de teatre Pa'tothom
- Queralt Prats, ArtTransforma
- Esther Bonal, Xamfrà
- Carla Rovira, graduada Institut Teatre
- Montse González, alumna Institut del Teatre
- Andreu Carandell, graduat i professor Institut del Teatre
- Òscar Galindo, graduat Institut Teatre

Annex 2: Màsters i postgraus relacionats amb les arts escèniques aplicades⁴⁸

Catalunya

Postgrau de Teatre i Educació, Institut del Teatre de Barcelona

<http://institutdelteatre.cat/ca/pl326/estudis/Màsters-i-postgraus/id12/postgrau-en-teatre-i-educacio.htm>

Màster en Dansa Moviment Teràpia, UAB

http://www.uab.cat/web/posgrado/Máster-en-danza-movimiento-terapia/informacion-general-1206597472083.html/param1-1614_es/param2-2010/

Art per a la transformació social, inclusió social i desenvolupament comunitari: Mediació Artística, UB

http://www.ub.edu/web/ub/es/estudis/oferta_formativa/Màsters_propis/fitxa/A/201411524/index.html

Màster Integratiu i Diploma de Postgrau en Artteràpia. UdG.

<http://Másterarteterapia.es/Máster-catalan/programa-del-Máster.html>

Postgrau en Educació i Cultura, UdG.

<http://www.fundacioudg.org/es/diploma-de-postgrau-en-educacio-i-cultura-on-line.html>

Postgrau en Expressió Corporal i Diversitat, Fundació Universitària del Bages (Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya)

http://efc.fub.edu/index.php?action=curs&name=posgrado-en-expresin-corporal-y-diversidad&id=2015CORP_&lang=es

Expert Universitari en Grups i Escenoteràpia. Fundació Vidal i Barraquer

<http://www.fvb.cat/>

Psicoteràpia de grup i Psicodrama, UB (IL3)

http://www.ub.edu/web/ub/es/estudis/oferta_formativa/Màsters_propis/fitxa/P/201411828/index.html

---

⁴⁸Extret del document del Màster en Arts Escèniques Aplicades: Creació i comunitat que va presentar l'Institut del Teatre a l'AQU el setembre 2015 per a la seva verificació. Informació recopilada per la coordinació acadèmica de l'Institut del Teatre.

Resta de l'Estat

Teatre Social i intervenció socioeducativa, Universidad Pablo de Olavide, Sevilla (Diploma de especialización)

<http://www.upo.es/teatro/regimen/programa/index.jsp>

Postgrau d'Expert en Teràpies Expressives i Artteràpia Transdisciplinar, Universidad Europea de Valencia

<http://valencia.universidadeuropea.es/estudios-universitarios/posgrado-de-experto-en-terapias-expresivas-y-arteterapia-transdisciplinar>

Màster en Educació Artística en Institucions Socials i Culturals. Universidad Complutense de Madrid.

www.ucm.es/med-art

Màster en Artteràpia i Educació Artística per a la Inclusió Social, Universidad Complutense de Madrid / Universidad Autónoma de Madrid / Universidad de Valladolid

www.ucm.es/Másterarteterapia

Màster en Teràpies Artístiques i Creatives, Instituto Superior de Estudios Psicológicos (Barcelona, València i Saragossa)

http://www.isep.es/curso/Máster-arteterapia/?gclid=Cj0KEQIA3bymBRC19IrD7O_NrYsBEiQAb2dpAyeW2-DwqUYCUK3tk2U1IjDT8GS1-Yn93gC0oiB3HO0aAo-k8P8HAQ

Postgrau en Art, Cultura i Intervenció Social, Factoría de Arte y Desarrollo (Madrid)

<http://formacion.factoriarte.com/arte-cultura-6-edicion.html>

Postgrau en Tècniques Artístiques i Expressives en l'Educació: formació d'art educadors, Instituto IASE (València).

<http://cursos.institutoiase.com/CursoDet.aspx?idCurso=301>

Postgrau Cos i Moviment. Aplicacions de la dansa, el moviment i expressió corporal en intervencions terapèutiques i socioeducatives. Instituto IASE (València)

<http://cursos.institutoiase.com/CursoDet.aspx?idCurso=337>

Annex 3: Orientació de les entrevistes realitzades per a l'elaboració del diagnòstic

Aquest annex ofereix una versió resumida de les preguntes elaborades per tal de guiar les entrevistes mantingudes en el transcurs de la realització del diagnòstic. Algunes eren similars per a diversos perfils d'entrevistats, mentre d'altres s'adaptaven d'acord amb els àmbits d'especialització respectius. Atesa la metodologia utilitzada, d'entrevistes semiestructurades, en la pràctica aquest guió es va seguir de manera només parcial, i amb una adaptació en funció del perfil de les persones entrevistades i la dinàmica de la conversa.

ENTREVISTES AMB PROFESSIONALS DE L'ÀMBIT ACADÈMIC

Formació i professionalització

- Plans d'estudi

En el marc dels estudis (graus, màster, postgraus...), existeixen estudis específics relacionats amb aquesta temàtica? Es compta amb assignatures específiques que tractin la relació entre les arts escèniques i la comunitat, la salut i/o la educació?

En les formacions de professionals de les arts -sense ser formacions específiques sobre arts aplicades-, s'introdueixen continguts, pràctiques, etc. que tinguin a veure amb aquesta sortida professional? Quins? Quina resposta s'obté per part de l'alumnat i el professorat?

Quins continguts recullen aquestes formacions?

Si no n'hi ha, a què es deu? Hi ha interès que aquests continguts s'integrin a una nova carrera, o a les carreres ja existents? És possible fer-ho, quin inconvenients hi ha, s'està treballant en això?

Si no existeixen, compten amb informació sobre si els seus graduats s'estan dedicant a aquest camp professional? Saben on es formen?

Compten amb alguna planificació estratègica associada als plans pedagògics orientada a integrar aquests continguts tenint en compte que són una possible sortida professional per als seus alumnes? De quin tipus, i amb quina temporalització?

Treballen amb altres Universitats o centres educatius del territori espanyol en una reflexió sobre el lloc que han d'ocupar aquests continguts en els ensenyaments de les arts escèniques? I amb algun centre internacional?

- Interessos de professionals o alumnat

Les pràctiques dels alumnes o els treballs finals de grau, en quina mesura es relacionen amb aquestes temàtiques?

Compten amb professors que estiguin formats o amb interessos de formar-se en aquestes matèries?

- Formació d'artistes

Accedeixen als plans d'estudi oficials o no oficials persones amb capacitats diferents que volen dedicar-se professionalment a les arts escèniques com a artistes (ballarins, actors,

escenògrafs...)?

Quins canvis seria necessari introduir, a les escoles oficials, perquè l'accessibilitat fos una possibilitat real?

- Sentit de l'Observatori
Podrien explicar per què neix l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades i com es relaciona amb la institució que l'acull, l'Institut del Teatre.
Quina relació pretén establir-hi?
- Projecció
Quin creieu que és el futur i cap a on va el sector?
Quins diríeu que són els reptes i dificultats?
Quin creieu que és el treball que s'hauria d'emprendre des de les polítiques culturals per enfortir aquest sector? I des de les entitats i artistes?

Què pot aportar-vos l'estudi?

ENTREVISTES AMB REPRESENTANTS D'EQUIPAMENTS CULTURALS

Formació i professionalització

- Plans d'estudi

La formació relacionada amb les arts escèniques aplicades és un tema sobre el qual es pregunta, i en quin sentit? Està involucrat amb algun centre de formació d'artistes en reflexió, disseny o impuls sobre la integració d'aquests continguts a les formacions?

On caldria que s'integrés la formació relativa a les arts escèniques aplicades, en la seva opinió? Amb quins continguts i sentit?

Creu que la formació d'artistes relacionats amb aquestes iniciatives ha de fer-se en centres públics o ha de desenvolupar-se per un altre tipus de circuits? Quins?

Coneix iniciatives relacionades amb la formació en aquest àmbit a la resta de l'estat o a nivell internacional?

- Sobre el projecte del seu equipament

Missió, objectius, temps, participants, professionals implicats, avaluació

Quan i per què es planteja introduir aquest tipus de projectes en l'equipament?

És una decisió de la direcció? Com es comparteix amb la resta de l'equip que forma l'equipament i quina resposta se n'obté?

Quin creu que ha de ser el paper dels equipaments culturals respecte aquest tipus de projectes?

Han realitzat treball específic amb el públic per explicar que estan involucrats en aquest tipus de projectes? Per sensibilitzar-los a l'assistència? Assisteixen?

Què aporten aquestes iniciatives al seu equipament? Quines són les dificultats?

- Formació d'artistes

S'ha incrementat el nombre d'artistes i/o companyies que es dirigeixen al seu equipament oferint projectes d'aquest tipus? Quins projectes?

Coneix professionals de la dansa/teatre/música amb algun tipus de discapacitat i/o que provinguin d'una situació d'exclusió social?

Accedeixen als plans d'estudi oficials o no oficials per a persones amb capacitats diferents que volen dedicar-se professionalment a les arts escèniques com a artistes (músics, directors...)?

Quins canvis creu que seria necessari introduir a les escoles oficials perquè l'accessibilitat fos una possibilitat real?

- Sostenibilitat

Impulseeu produccions pròpies en les arts aplicades? La seva sostenibilitat es mou des de les mateixes variables que una producció normal o es treballa d'una altra manera? Podríem partir de la idea que aquests projectes no són sostenibles atès que el procés acostuma a tenir una importància especial i fan que siguin llargs en el temps?

Quines estratègies desenvolupau per sostenir-los?

Quins us agradaria desenvolupar però el marc legal/jurídic/administratiu no ho permet?

Teniu problemes de contractació o relacionats amb qüestions "legals" per programar, contractar, facturar amb aquest tipus i projectes?

Quin creu que ha de ser la implicació de les polítiques culturals en aquest tipus de propostes?

En els projectes comunitaris que esteu realitzant, per què pagar a artistes no professionals?

Quan realitzeu una producció pròpia, recolzeu l'exhibició en altres equipaments i/o festivals?

Són produccions sol·licitades de manera externa?

- Participació

Creieu que en aquest tipus de projectes és fonamental, o no, que es doni una especial importància a la participació d'aquestes persones? En quins aspectes? Per què?

Quin és el nivell de participació de les persones que estan en els projectes? Com assegureu que pugui haver-hi una possibilitat real de participar si és que es vol?

En termes de decisions relacionades amb la gestió, màrqueting, comunicació, relacions institucionals, les persones que formen part d'aquestes propostes n'estan al marge? Com ho valoreu?

- Dimensió política dels projectes

Considerem que aquests projectes tenen una dimensió política en el sentit de transformar les societats en les quals vivim?

Quines són les vostres estratègies

Treballeu amb les institucions? Com les involucreu en els processos?

- Construcció de xarxes

Si considerem que un projecte/grup és un "dins", quines relacions s'estableixen amb el "fora"? Qui determina amb qui relacionar-se? Es fa amb entitats/institucions amb les quals ja hi ha una empatia o també amb espais en els quals no hi ha una especial simpatia?

Anàlisi de la relació que s'estableix des del "micro" al "macro"

- **Evolució**
Quines evolucions viviu des de l'inici del vostre projecte? Què ha canviat?: projectes, ideari, objectius, avaluació, implicació dels participants, el vostre feedback amb la institució, la vostra mirada sobre el que la pràctica artística pugui o no aportar etc.
- **Avaluació i ètica**
Us plantegeu l'ètica dels vostres projectes? Quin seria l'ideari ètic dels mateixos? Teniu persones externes que us donin feed back sobre això
Com i qui avalua? Què s'avalua? Amb quines eines?

- **Exhibició**

Quines possibilitats hi ha d'accedir a sales d'exhibició o circuits? Existeix alguna quota que beneficiï companyies o espais escènics i que afavoreixi aquest tipus de programació?

Què està portant els equipaments a interessar-se per aquests projectes? Que és el que existeix? Què us agradaria poder articular?

Hi ha algun espai de discussió cultural sobre aquests canvis, com incorporar-los, com articular-los etc?

- **Sentit de l'Observatori**

Quin creieu que és el futur i cap a on va el sector?

Quins direu que són els reptes i dificultats?

Quin creieu que és el treball que s'hauria d'emprendre des de les polítiques culturals per enfortir aquest sector?

I, des de les entitats i artistes?

Què pot aportar l'estudi que estem realitzant?

Des de la seva experiència i contacte amb el sector quin creus que podria ser l'aportació de l'Observatori de les arts escèniques aplicades al sector?

FOCUS GROUPS AMB ENTITATS

Professionalització

- **Formació**

Estem en un centre de formació d'artistes: considereu que la formació d'artistes per treballar en el vostre sector s'hauria de liderar des d'aquest tipus de centres? La imagineu com a cicles, o considereu que és necessari passar abans per la pràctica artística per després, en un segon temps d'especialització, apropar-se a aquests continguts?

Quins continguts considereu que serien necessaris? Quines metodologies i pràctiques?

Vosaltres us heu format en espais no formals? Creieu que això té valors que no pot aportar un centre reglat?

Teniu referències sobre si, en relació amb la formació de professionals, s'estan duent a terme

iniciatives en altres llocs de l'estat o a nivell internacional?

- Interessos de professionals o alumnat

En les vostres entitats, compteu amb alumnes en pràctiques o amb professionals que s'apropen a vosaltres buscant formar-se per després aplicar-ho en la seva pràctica professional?

Formació d'artistes Hem detectat certa dificultat perquè persones que són “diferents”, tenen algun tipus de diversitat o provenen de contextos socioeconòmics amb dificultats accedeixin a formar-se professionalment. Us dediqueu a la formació d'aquestes persones? Per fer front a quines necessitats?

Sobre els vostres projectes

- Denominacions

Hi ha una tendència a diferenciar uns projectes d'uns altres usant unes terminologies o unes altres. A què es deu? No us sentiu identificats amb les pràctiques d'altres entitats i per això aquesta "necessitat" d'assenyalar el que no s'és?

- Sostenibilitat

Normalment tots destaqueu la importància dels processos i la continuïtat dels projectes; quines estratègies empreu en termes de sostenibilitat econòmica, humana, d'espais, etc? Quins us agradaria desenvolupar però el marc legal/jurídic/administratiu no les possibilita? Quina creieu que ha de ser la implicació de les polítiques culturals en aquest tipus de propostes?

- Participació

Creieu que en aquest tipus de projectes és fonamental, o no, que es doni una especial importància a la participació d'aquestes persones? En quin sentit? Per què? Quin és el nivell de participació de les persones que formen part dels projectes? Com assegureu que pugui haver-hi una possibilitat real de participar, si és que es vol? En termes de decisions relacionades amb la gestió, màrqueting, comunicació, relacions institucionals, les persones que formen part d'aquestes propostes n'estan al marge? Com ho valoreu?

- Dimensió política dels projectes

Creieu que aquests projectes tenen una dimensió política en el sentit de transformar les societats en les quals vivim?

Quines són les vostres estratègies

Treballeu amb les institucions? Com les involucreu en els processos?

- Construcció de xarxes

Si considerem que un projecte/grup és un “dins”, quines relacions s'estableixen amb el “fora”? Qui determina amb qui relacionar-se? Es fa amb entitats/institucions amb les quals ja hi ha una empatia o també amb espais en els quals no hi ha una especial simpatia?

Anàlisi de la relació que s'estableix des del "micro" al "macro"

- **Evolució**
Quines evolucions viviu des de l'inici del vostre projecte? Què ha canviat: projectes, ideari, objectius, avaluació, implicació dels participants, el vostre feedback amb la institució, la vostra mirada sobre el que la pràctica artística pugui o no aportar etc?

- **Avaluació i ètica**
Us plantegeu l'ètica dels vostres projectes? Quin seria l'ideari ètic dels mateixos? Teniu persones externes que us donin feed back sobre això
Com i qui avalua? Què s'avalua? Amb quines eines?

- **Exhibició**
Us interessa l'exhibició dels projectes que realitzeu? En quin tipus d'espais? És possible? Per què?

- **Projecció**
Com a professionals, com arribeu a aquest tipus de projectes? Què us interessa d'ells? Què us aporta com a fet diferencial?
Considerem que la professió valora aquest treball com alguna cosa integral de l'ofici artístic i que ho valora?
  - **Sentit de l'Observatori**
Quin creieu que és el futur i cap a on va el sector?
Quins diries que són els reptes i dificultats?
Quin creieu que és el treball que s'hauria d'emprendre des de les polítiques culturals per enfortir aquest sector?
I, des de les entitats i artistes?
Què pot aportar l'estudi que estem realitzant?
Des de la teva experiència i contacte amb el sector, quin creus que podria ser l'aportació de l'Observatori de les arts escèniques aplicades al sector?
Quines recomanacions específiques esperaríeu veure reflectides en l'informe final?